

فرى فرى قىل فرى

نووسىنى :

مەلا موھەممەدى جەلى كۆيى

(مەلاى گەورە)

قانع خورشيد

پيشه كى بۇ نووسيوە رىكىخستوۋەتەو ەو پەراۋىزى بۇ داناوہ

ناوی کتیب: فیری قهل فیری

نووسینی: مهلا موحه ممه دی جه لی کویبی (مه لای گه وره)

ژماره سپاردن: ژماره (۱۲۱۹) سالی (۲۰۰۹)

توره چاپ: یه کم

سالی چاپ: ۲۰۰۹

نه خشه سازی بهرگو ناوهوه: فازل قهره داغی

له بلاو کراوه کانی: پرژهی (تیشک)، ژماره (۴۶)

ناونیشانی پرژه له سهر تۆری ئینتەرنیت:

www.tishkbooks.com

ئیمیلی پرژه:

info@tishkbooks.com

tishkbooks@yahoo.com

پیشہ کیبہ کی کورت

لہ بارہی

ژیانی (مہ لای گہورہی کوئیہ) و نہ م بہ رہہ مہ یہ وہ..

نوسینی:

قانع خورشید

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

کورتته باسیک

له‌باره‌ی ژبانی مه‌لای گه‌وره‌وه

ناوی (محه‌مه‌دی کورپی عه‌بدوئلا‌ی کورپی کاک ته‌سه‌عه‌دی جه‌لی کۆبی)ه، کونیه‌که‌ی (ته‌بو مه‌سه‌عود)ه، نازناوی (کمال‌الدین)ه. له‌ سه‌ره‌تای ژبانیه‌وه به‌(کاک حه‌مه‌د) ناوبانگی ده‌رکردبوو، دوا‌ی کۆچی دوا‌یی باوکی سه‌ره‌ژکایه‌تی زانایانی ناوچه‌که‌ی خۆیانی گرتووته‌ ته‌سه‌تۆ، بۆیه‌ به‌(مه‌لای گه‌وره) شوهره‌تی بلاوه‌ی کرد، تا وای لیته‌ات به‌م ناوبانگه‌ی له‌ ناوی خۆی زیاتر ته‌ناسرایه‌وه، هه‌روه‌ک ناو و شوهره‌تی به‌(جه‌نابی مه‌لا)یش بلاوه‌ی کردبوو ..

له‌ سه‌ره‌تای مانگی ره‌جه‌بی سالی ١٢٩٣ی کۆچی به‌رامبه‌ر ١٨٧٦ی زاینی له‌ شاری کۆیه‌ له‌ دایک بووه، له‌ کۆشی خێزانیک‌ی دێینه‌ی پر له‌ زانست و ته‌قوادا گه‌شه‌ی کردوو، باو باپیرانی هه‌موو زانا و دانا و شاره‌زا بوون و بنه‌ماله‌یه‌کی ناوداری ناوچه‌که‌ بوونه و خزمه‌تیک‌ی زۆری زانست و پرۆشنیری و تاینییان کردوو، بنه‌ماله‌ی جه‌لیزاده زۆر ناسراو و ناودارن و باسکردنی پله‌ویایه‌ و ریژ و شکۆ و خزمه‌تیان زۆری شه‌وی .

مامۆستا محه‌مه‌دی جه‌لی _مه‌لای گه‌وره_ هه‌ر له‌ مندالییه‌وه به‌هۆی زیره‌کی و بیرتیژی خۆیه‌وه زۆر له‌ دل‌ی باوکیدا شیرین و خۆشه‌ویست بوو، باوکی

(1

(2 هه‌مان سه‌رچاوه: ١٠٢ - ١٠٣.

گرنگییه کی تاییه تی پی شه دا، ته مه نی پینج سال بوو دایکی وه فاتی کرد، ئیت باوکی له پیشتر زیاتر گرنگی پی شه دا، تا وای لی هاتبوو پییان شهوت (ته مه یوسفی مه لا عه بدوللا) یه، باوکی چه ندین دیره شیعریشی بو نووسیوه که هانی شه دن بو فیروون و دینداری و باوه رپته وی .

مه لای گه وره له سالی ۱۳۰۳ ای کوچییه وه _ واته له ته مه نی ده سالییه وه _ دهستی کردوه به خویندن و فیروون و سه ره تا به خویندنه وه ی قورشان و خویندنه وه ی چه ند نامیلکه یه کی فارسی دهستی پی کردوه .

پاش هم قوناغه دهستی کرده خویندنی زانسته کانی (لای موسسته عیده کانی باوکی .. لای چه ندین ماموستا خویندو ویه تی، له هه موو ماموستا کانی زیاتر که کاریگه رییان به سه رییه وه هه بووی ماموستا (مه لا محمه د شه مینی کونه فلوسی) یه، که مه لای گه وره خوئی له ته فسیره کوردییه که یدا شه لی: ته و دل می کرده وه و تیگیه یاندم و وه ک پیویست درسی دام .

ههر له سه ره تای ته مه نییه وه شه وه شه بینرا که زور پشت به خوئی ته به ستی و پشت به که سی تر قایم ناکا و هه ول شه دا که سایه تییه کی سه ره به خوئی هه بی، زوریش هه ولی شه دا بو فیروون و ماندوو نه ناسانه له و پیناوه دا شه کوشا و وازی له هه موو خوئی و رابواردنیکی دونیایی هیئابوو، هه روه ک خوئی شه لی:

دەرگه ی له زه تم له سه ره خو به ست چی علوم هه بوو به دهستم خست

له م ته مه نه یدا ههر له مزگه وت بووه و به قسه ی خوئی هه نگاویکیش له

3 (هه مان سه رچاوه: ۱۰۳ .

4 (هه مان سه رچاوه: ۱۰۳ - ۱۰۴ .

مزگهوت نه چووه ته دهره وه و له درهنگانى شه ويشدا هه لئه سايه وه و له نيؤ
تاريكى ئه نگوسته چاوى مزگه وتدا له بوونه وهر راده ما و بيري ده كرده وه، له م
ساله ي ته مه نيدا هه ندئى كه رامه تى بو دهر كه وتووه و نوور يكي سه وز هه موو
شه ويك حهره مى مزگه وته كه ي بو روناك كردووه ته وه، تا به هوى خواردنى
لوقمه يه ك نانى حهرامه وه ئه م ئاسوده ييه ي له ده ست داوه !

به هوى ئه م خو يه كلا كردنه وه يه وه بو فيربوون هه ر به لاوى و له هه ره تى
كه نجيتيدا ئيجازى علمى وهر ده گري و ده بئى به مه لا و له جئى باوكى دهرس
ده لئته وه و ئاموژگارى خه لكى ده كات بو چا كه و خير كردن.

تا ته مه نى ۳۲ سالى ئاگاي له بهر پرسىاريه تى مال نه بووه، به لام دواى
ئه وه ي له سالى ۱۳۲۶ك _ ۱۹۰۸ز باوكى بهر پزيان (مه لا عه بدو لئاي جه لى)
كوچى دوايى ده كات ئيتر بارى ئه م گران ئه بئى و ناچار ئه بئى شان به شانى دهرس
وتنه وه خه ريكي بهر پيوه بردنى كئلكه كه يان بيئت، هه ندئى ناحه زيش هه بوون كه
زو ر جار پاشقوليان ئه دا و ته گه ره يان ئه هيئا به رپئى، ئه مانه ش هه ندئى بهر پرسى
كه نده ل و ته له كه بازانى ته ريقه ت و شيخايه تى بوون .

له سالى ۱۹۱۲ز به راسپاردنى حكومه تى عوسمانى ئه ركى فه توادانى پئى
سپييرا و به ماوه يه كى كه م ناوبانگى ئه وه نده بلا وه ي كرد كه له هه موو
لايه كه وه خه لكى ده هاتنه لاي بو پرس و را، ته نانته له ئيرانيشه وه بو
فه تواوهر گرتن ده هاتنه خزمه تى .

5 (محمد بن عبدالله الجلى: ۱۰۵ - ۱۰۶ .

6 (سه رچاوه ي پيشوو: ۱۰۸ .

7 (هه مان سه رچاوه: ۱۰۸ .

چەندین ئەرکی حکومەتیشی پێ سپیڕاوە، لەسالی ۱۹۱۵ز بوو بە ئەندام لە ئەنجومەنی ویلايەتی موسڵ، هەرۆک لە سالی ۱۹۱۹ز لە چواری کانوونی دوووەمدا وەک دادوهری شاری کۆیە دامەزرا و دە سال لەم پۆستەدا مایهوه. لە سالی ۱۹۲۴دا وەک ئەندامی (ئەنجومەنی دامەزراندنی عێراق)ی هەلبژێرا لە مانگی ئازاردا و تا مانگی ئاب لە بەغدا مایهوه، پاشان گهراپهوه کۆیە و لە قازییەتی خۆی بەردهوام بوو تا سالی ۱۹۲۷ که وازی هینا .

سالی ۱۹۳۰ بە سالی پێگەیشتن و کاملبوونی فیکری و فەلسەفی مەلای گەرە دادەنری، چونکه لەو تەمەنەدا زۆربەي زانستەکان فێربوو و گەشتە پلەبەهەکی بەرز لە فەلسەفەدا، لەو سالی بەدوا دەستی دایە تەفسیره نایابەکەي بۆ قورئان .

چەند سێفات و رەوشتیکی مەلای گەرە:

بالای لە درێژ بە خوار و لە ناوهند بە ژوور بوو، سینە و نیوچاوانی بەرین بوو، لووتی زل بوو، چاوی پان و سەیرکردنی تیز بوو، پێشی پڕ و برژانگی رەش بوو، زۆر بەسام و هەببەت بوو، کەم توورە و لەسەر خۆ بوو، بەردهوام کۆری جەمی دەهات لە میوان و زانا و کەسانی بەرێزدا، خۆش رەفتار و شیرین گوفتار و قسە خۆش بوو، هەرکەس دەبیینی بە دەستی خۆی نەبوو پێزی دەگرت، کەس نەیدەویتر نە بە ئامازە و نە راستەوخۆ بێشکینیتەوه یان بەرپەرچی بداتەوه .

باوەری زۆر قایم بوو، دەستی بە هەق و راستیبهوه بوو، لە خوا زیاتر لە کەس

8 (هەمان سەرچاوه: ۱۰۹ و ۱۱۰ و ۱۱۱ .

9 (هەمان سەرچاوه: ۱۱۱ .

نه ده ترسا.. که چند نمونه یه کیش له ژیانی بگپینه وه زیاتر شه حه قیقه تانه
 پروون شه بیته وه و سیفاتی تریشی دهر شه که وه، ههروه که زور رقی له خورافیات و
 چاوبهستی شیخانی ته ریقهت بو، شه مهش کی شه ی زوری بو شه نایه وه .
 به هوی نه خوشی قورحه ی گه ده وه، که له گه نجیته یه وه هه ییو، له کوتایی
 شه یلوی سالی ۱۹۴۲ دا حالی خراب بو، له چنار و که وه هی نایانه وه کویه و له
 ۱۲/۱۰/۱۹۴۳ از _ ۱۳۶۲ک به هوی خوین به ربوونیکی زوره وه گیانی سپارد..
 هه که هه والی کوچی دواپی مه لای گه وره بلاو بو یه وه هه موو دوکانه کانی
 شار داخران و شاری کویه شله ژا و خه لکی زور خه فه تبار بوون.. سه دان کتیب و
 ده سنووس و شوینه واری دوا ی خوی به جی هیشته .. له گورستانی دهر ویش خدر
 لاشه ی پیروزیان ناشت .

شوینه وار و نووسینه کانی ماموستا مه لای گه وره :

۱_ ته فسیری کوردی له سه ره که لامی خودا وه ندی... دیارترین نووسینی
 ماموستایه که نزیکه ی شهش هه زار لاپه ریه و ماموستا ده سالی ته واو له
 ۱۹۳۳ وه تا ۱۹۴۳ خه ریکی دانانی شه به ره مه بی وینه یه بووه، دوو به رگی
 له سالی ۱۹۶۸ و ۱۹۷۰ لی چاپکراوه، به لام نیستا له پرژه یه کی گرنگدا
 (نووسینگی ته فسیر) خه ریکی ریخستن و له چاپدانی هه رسی جوزته که یین.
 یه کی له دیارترین تاییه تمه ندیه کانی شه ته فسیره به گژاچوونی خورافیات و
 نیسرا ئیلیه کانه که مانای قورثانی شیواندووه و ته فسیره گه وره کانی وه که

10 (محمد بن عبدالله الجلی: ۱۱۲ .

11 (هه مان سه رچاوه: ۱۱۳ - ۱۱۴ .

12 (بروانه سه رچاوه ی پیشوو له لاپه ریه ی ۲۱۳ تا ۲۵۵ .

( ) و ( ) یش لی قوتاریان نه بووه.

۲-

.

.

.

.

.

.

که باسی ئەم شەش کەسایەتییه ئەکا: (عیسی، پیشه‌وا علی،

ده‌جال، ئیلیاس، مه‌هدی).

: ( ) .

.

.

.

.

.

.

.

.

۱۸- نوێ کەر وه.

۱۹- حیکایهت، خه‌ون، که‌رامهت.

۲۰- عه‌قیده‌ی کوردی.

۲۱_ فری فری قه ل فری: ئەم نامیلکه یه که وا پێشه کی بو ئە نووسین، که میکی تر هه ندی قسه ی له سه ر ته که یین.

۲۲_ دیاری مه لا محمه دی کۆیی: که دیوانیکی شیعرییه و شیعره کانی مه لای گه وره ی تێدایه، مه لای گه وره شاعیریکی به تواناش بووه و زۆربه ی شیعره کانیشی له ته مه نیکی کاملبووندا نووسیوه، بۆیه که متر عاتیفه و سۆزی تێدا ته بینرئ، زیاتر پروونکردنه وه ی عه قلی و وریا کردنه وه و هۆشیاری کۆمه لایه تی و پروونا کیرییه.

دوای پروونکردنه وه ی هه ندی لایه نی ژیان و که سایه تی مامۆستا محمه دی کۆیی_ مه لای گه وره_ هه ول ته ده م چه ند دێرێک له سه ر نامیلکه که ی بهرده ستمان بنووسم و هه لئویستی مامۆستاش له باره ی شیخ و سۆفییه وه پروون بکه مه وه و چه ند دێره شیعریکیش له دیوانه که ی به یئمه وه.

چه ند لایه نیک له که سایه تی مه لای گه وره:

۱_ مامۆستا مه لای محمه دی کۆیی دیارترین سیفه تی: یه کلابوونه وه بوو بو حقی، شه و شه ونده ساغ و راستگۆ بووه له گه ل بیرو باوه رپه کانی خۆیدا و به ری بووه له درۆ و چاوبه س کردن، که کهسانی ده وره به ری جیاوازیه کی شه وتۆیان له ژیا نی ما ل و دهر و مزگه وت و بازا ریدا نه کردوه، بیریاری گه وره مه سعود محمه دی کوری مه لای گه وره دهر به ری باوکی ئاوا شه لئ: "باوکم له ده رووندا ئیمانی به (حقی) هی نابوو، له و ئیمان هه تیکرای بوونه وه له بهرچاو و له بار ته به ی جۆرێک له نگه ری به سته بوو، که ئیتر گۆرانی باری نه ده گۆرا.. له ماله وه و له

مزگهوت و له نیوان ئاپۆرهی خهلق و لای دهسه لاتدار و بی دهسه لات یهك زهرپه
 فهرق به قسه و به رهفتاری نه ده کرا، چ له ژووری خۆی ته نهها بایه و کتیبیکی
 بخویند بایه وه و چ له دیوه خانه یان له مزگهوت له گهلا خهلق دانیشتبایه یان له
 ههر هه لکهوت و هه لوهستی دیکه دا بایه هه مان رهفتاری ده کرد، واته ته نهها
 بایه و خهلق دیار بایه بایی سه ری موویهك حه ره که و سه که نهی نه ده گۆرا، ههر
 به قه ده ره شه ری له سیبه ری خۆی بکات شه رمی له خهلق ده کرده وه، من
 به لای که مه وه ده سالیك بهر له وه فاتی، گه یشتبوومه ته مه نیک مانای شتان
 تیبگه م (۲۴ چوار سالی بوم که وه فاتی کرد). له وه ده ساله دا به ولای هه موو
 سنووریکه وه شه م دیارده یه ی له نگه ره به ستن و نه گۆرانم له و مرۆقه دا به دی ده کرد
 تا شه وه ی هه ندی جار به لای خو شه وه دیارده که نااشنا خۆی ده نواند ههر
 ده تگوت به سه ره مه ته لی کدا ده نوآرم که باشی تیناگه م " .

۲_ سیفه تیکی تری شه م زانا بلیمه ته شه وه بووه که سام و هه ییه تیکی زۆری
 بووه و هه ره که س بینییتی شه رمی لی کردووه و حه په ساوه، دوور نییه خالی
 یه که م هۆی شه م خاله بیته، واته بو حه ق یه کلابوونه وه که ی وای کردووه که
 شه وه ند ه شکۆمه ند و به هه ییه ته بیته، هه ره وه که مه سه ود محمه د شه لیته: " وایزایم
 شه م قال بوونه وه ی بو حه ق، که گو فتار و ره فتاری یه کچوون کردبوو، یه کیك بوو
 له هۆی شه و هه ییه ته ی که له و مه جلیسه ده نیشت شه وی تی دا بایه، له مه جلیسی
 دانیشتن بگه ریین و سه یری شه و ریگه یه بکه ین که پییدا ده رۆیشت، له مال ه وه بو
 مزگه تی گه وره دوو ریگه هه بوو، یه کیکیان به ناو بازاردا ده چوو، که به ناچاری

ئه و پئگه یه ی ده گرتنه بهر، ههر له زارکی بازاره وه که بو ئه هلی بازار
 دهرده که وت تی کرایان هه لده ستانه سه ریپیان تا لییان رهت ده بوو، ته نانهت گاور
 و جووله کهش وه موسولمانه کان بو ی راست ده بوونه وه، از له ئه هلی بازار
 بهینن بو مندالی کولانه ی گه ره کی خو ی، عه سری ره ژانی کوتایی به هار و سه ری
 هاوین که له مائه وه دهرده چوو به ره و مزگه وتی حاجی مهلا ئه سعده مندالی
 گه ره که سه رگه رمی قه پوقه ری چگینه و تو یینه بوون ههر که چاویان پیی
 ده که وت که لاجگ و تو ییان له دهستان به رده بووه و خو یان به دیواری ئه م
 بهرئه و بهری کولانه وه ده گرت تا کو له چاوانیان بزر ده بوو. ئینجا ورده ورده
 ده گه رانه وه بو گه مه کانیان "

ههر مه سعود محمه د دیمه نیکی تری ژیانی باوکیان بو ئه گپه رته وه که زیاتر
 هه بییهت و شکوی مه لای گه وره مان بو دهرئه خات، ئه لی: "جاریکیان مالمان له
 چنارۆک بوو، عه سران باوکم له مائه وه به ره ژیر ده چوو بو ناو باغه کان، ئه و
 جalah به عاده تی خو ی له باغه بوو، من له ژیر که پری مالمان راوه ستا بووم،
 چه ند که سیك هاتن سه لامیان کرد و له باوکیان پرسی، گو تیشیان له دیوی
 ئیرانه وه هاتوون بو پرسیاریکی شه رعی.. من بر دمن بو سه راوردی باغه که و
 ئه و شوینه شم نیشان دان که باوکی لی بوو. ههر له بیرمه باوکم که وایه کی
 ئاودامه نی له به ربوو، یه که هه میانه ی له که مه ری به سه ر که واکه وه به ستبوو،
 چاوم لی بوو پیاو هه کان گه یشتنه لای و سه لامیان کرد و گویم لی بوو گو تیان له
 جه نابی مهلا ده گه ریین. باوکم وتی: جه نابی مهلا؟ گو تیان: به لی. دوو په نجه ی

دەستی راستەى بردە سەر سینگی و گوتی: جەنابی مەلا ئەمەتە.. کابراکان
 وەك داریان لە لووتی بەدی بەرەو پاش گەرانەو و وەها شلەژان بۆ چەند
 لەزەییەك نەیانزانى چ بکەن تا هاتنەو سەرەخۆ و چون دەستیان ماچ کرد..
 ئەم دیمەنە بچووکه لە بەرچاومدا جیهانیکی ئەفسوناوی لە باوەشى خۆی
 دەگرت، هەییەت و شکۆی باغیکی چۆل بە دەوری پیاویکی تەنهای کەوا
 لەبەری هەمیان لە کەمەری دار عەسا بە دەست نەك هەر لە دلێ مندا بە لکۆلە
 دلێ ئەو دوو سێ پیاو غەریبەشدا هیندە سامناک بوو دەتگوت سێبەری بەسەر
 هەموو مەلەبەندە کەدا کشابوو. ئەو سێ کەسە ئەگەر لەناکا و بەسەر دەستەیکى
 چە کردارى زرییۆشدا کەوتباناى هەر هیندە دەشلەژان "

وا بزاتم من هەر بەدواداچوونیک بەم لەبارەى ئەم وەسفە واقعی و ئەدەبى و
 جوانەى مامۆستا مەسعود محەمەدەو ئەوا تەنیا قسەکانى ئەو ناشیرین ئەکەم و
 لە جوانییه کەى کەم ئەکەمەو...

۳_ هەر بۆ حق ساغبوونەو هەى مەلای گەورە وای کردبوو ئەم پیاو بەلیمەتە زۆر
 بویر و چاوەتەرس بى و لە هیچ کەس و لە هیچ کەسى سل نەکا.. پرۆانە ئەم
 هەلۆیستە ناوازیهەى کە مەسعود محەمەد بۆمانى باس ئەکا: "مەلیك لە هەولیر
 پيشوازی لى دەکرا. ئیوارە بەلەدیە لە یانەى فەرمانبەران داوەتیکی گێرا لەسەر
 شەرەفى مەلیك. مەلا ئەفەندی و باوكم بۆ داوەتە کە لە (باداوه) وە هاتن بۆ
 هەولیر، من مندالیکی ۱۰-۱۲ سالی بووم لە خزمەتیاندا هاتم. لەبەر دەرگەى
 نادى ئۆتۆمبیلە کەى مەلا ئەفەندی و هەى مۆتەسەررێفى هەولیر لە یەك کاتدا

وهستان و خه لقه که یان لی دابهزی. موته سه پرریف سلاویکی کرد و پیئشی مهلا شه فهندی و باو کم که وته وه به ره و شوینی داوته که. باو کم هه نگاوی هه لئینا و دهستی موته سه پرریفی گرت و پیئ گوت: جاری نۆره ی ئیمه یه. موته سه پرریف، مال م حقه، به سه ره خۆی نه هیئا و گوتی: مرزم ته وه بوو ریبه له دی بکه م نه کا ئیوه شه ره زای شوینه که نه بن، باو کم پیئ گوتته وه: باش شه ره زاین و ( ).

ئیتر مهلا شه فهندی و باو کم له پیشه وه و موته سه پرریفیش به دوا یانه وه به ره و کۆمه له ی داوت کرا وانه وه رژیشتن، خه لقیش که جه مبوورده ی به ستبوو به دهوری نادییه وه چاو ته بله ق بوون. هه ره له و داوته دا باو کم هیئدی قسه ی به مه لیک فه یسه ل گوت که لیک به ولای پاگرتنی موته سه پرریفه وه بوو " .

مه سعود محمه د دوا ی گێرانه وه ی ته م روودا وه له ژیا نی باو کی، خۆی سه ره نجیکی له سه ره ته خاته روو، نه وه ک خوینه ره په ی به مه زنی ته م هه لو یسته نه با، ته لی: "خوینه ره ته بی ورد بیته وه له پاگه یان دنی ته و جو ره هه لو هسته، له هه زار مه لا یه کیکی زات نا کا قۆلی مدیر ناحیه بگریت و به دوا ی خۆیه وه ی بدا، هه ره نه بی له به ره ته وه ی که شه زانی بو ی نا چیتته سه ره، له وه هه ره بگه ری که نان برانی تیدایه، که مه لایش زات نه کات که سی دیکه زات نا کات. ته دی چۆن مه لای کۆیی موته سه پرریفی دوا خست و دواتریش قسه ی به مه لیک فه یسه ل بریه وه؟"

مامۆستا مه سعود محمه د دوا ی خستنه رووی ته م پرسیاره خۆی ورده ورده و دانه دانه هوکاری ته م چاونه ترسییه ی باس ته کا: "له به ره ته م هو یانه:

16 (سه چاوه ی پیشوو : ۲۳ .

17 (سه چاوه ی پیشوو : ۲۳ .

- ۱_ خۆی له‌سه‌ر حه‌ق ده‌زانێ.
- ۲_ بر‌وای پته‌وی به‌ خۆی و که‌سایه‌تی خۆیه‌وه هه‌بووه، تا شه‌وه‌ی ر‌ه‌فتاره‌که به لایه‌وه وه‌ک تاو خوار‌دنه‌وه وابوو.
- ۳_ ترس و ته‌مای له‌ دلا نه‌بوو.
- ۴_ به‌خۆیدا ر‌اده‌په‌رموو زال بێت به‌سه‌ر هه‌ر ئه‌نجامی‌کی له‌وه‌لوه‌ستانه‌دا بکه‌ویته‌وه.
- ۵_ شه‌رمی له‌ خۆی ده‌هاته‌وه له‌ ئاست داخ‌وازی هه‌لکه‌وت خامۆش بێت.
- ۶_ که‌ره‌سته‌ی هه‌موو هه‌لوه‌ستێک و هه‌لکه‌وتی‌کی له‌وانه‌ی بینه‌ به‌ر هه‌نگاوی مرۆی وه‌ک خۆیه‌وه به‌ زیاده‌وه هه‌بوو، هه‌ر له‌ زمان‌ی پاراو و تا ر‌ه‌وانی‌ژی تا زانستی سه‌رده‌م تا میژووی گه‌لان تا دلی هوشیار تا جورته‌تی بیسنوو...
- ۷_ به‌گژ نار‌ه‌وایی دا ده‌چوووه نه‌ک ر‌ه‌وایی.
- ۸_ مه‌لایه‌تی به‌لای شه‌وه‌وه ژوو‌رووی هه‌موو پایه‌یی‌که‌وه ده‌هات "

۴_ سیفه‌تی‌کی تری مه‌لای گه‌وره که‌ ته‌واوکه‌ری سی سیفه‌ته‌که‌ی پێشووه، شه‌وه‌یه که‌ له‌ مه‌لایه‌تی و بواری تایبه‌تی خۆشیدا هه‌ر به‌ جورته‌ت و زانا و شاره‌زا بووه، بۆ سه‌لماندنی شه‌م قسه‌ش دیسان گێرانه‌وه‌کانی مه‌سه‌ود محمه‌د شه‌که‌ینه به‌لگه، شه‌و ده‌ر‌باره‌ی باوکی شه‌لی: "باوکم مه‌لا بوو، به‌لام مه‌لایه‌ک که‌ بتوانی له‌ هه‌موو زانسته‌کانی ئیسلامدا کتیب دابنێ، ته‌نانه‌ت له‌ هه‌ندی مه‌سه‌له‌دا (ئيجتیهاد)ی خۆی به‌کار ده‌هینا. به‌ درێژایی عومری مه‌لایه‌تی خۆی

دهرسی گوتیته وه یه کسه ر بی ناماده کردن دهرسی گوتته وه. دهمدیت که ده که وته سهر شهرح و ته قریری دهرسه کان وهک تافگه قسه ی لی هه لده پزان. نوانوه له گهرمه ی ته قریردا هه لوهستیکی ده کرد و چای ده بریبه شتیکی نادیار دهیگوت له و ته رزه حالته دا چهند ریپازیکی شهرح بوم ده کرینه وه. له و هه لوهسته دا یه کیکیان په سهند ده کم. واش ده بوو که پیویست به شهرح نه بوویت به چهند قسه و هیمایهک له دهرسه که ده بووه.

((باوکم ( ) بوو، به لام ( ))یک که بتوانی به کوردی و عهره بی و تورکی و فارسی تا هز بکات له سهر بابته بدوی بی حازر کردن و بی کاغز و بی ته وهی پیشتر تا گادار بووبی له چ ده دوی " .

۵_ ثم باوهر به خوبوونه و له پرو و راهستانه ی بو دسه لاتداران وای نه کردبوو که له خوباییبون و دووره په ریزی تیدا دروست بیت، به لکو به پیچه وانوه مه لای گه وره به رامبه ر کاسبکاران و په نجبه ران زور خاکی بوو و زوریش ریزی لی ده گرتن، چونکه خویشی جوتیار و په نجبه ر بوو، له کیلگه ی خویدا له چناروک کاری ده کرد، ته و ریزی کاسبکاریکی ته دا به سهر دهیان شیخ و سوئی دروینه دا.. مه سعود محمه د له م باره شه وه تاوا ته لی: "...ته و خوی هه همیشه کاسبکار و په نجبه ر و ته ر کده ری خاوینی به لاه موخته رهم بوو، سه دان جاریش لیم بیستوه و په نجبه ریکی چالاک هه زار سوئی و فه قی و ده رویشی عمه ل به د ده هینی، یان که دهیگوت نانیکی به ته رکی شان پهیدا کرابی سه د شهره فی هه یه به سهر سوود و دارایی ناره وادا " .

19 (گه شتی ژیانم : ۲۵ .

20 (گه شتی ژیانم : ۵۳ - ۵۴ .

مهسعود محمهده شهوهمان بو باس دهكا كه جاريكيان خزمان له مهلاي گهوره كو بووبونهوه بو شهوهي هاني بدن بچيته بهغدا و تهكليف له حكومهت و مهليك بكا كه ههندي يارمهتي بدن، چونكه ميوان و فقي و ريبواري زوري له دهوره و باري گوزهران و تابووريشي زور باش نيه، باس شهكا شهلي: "باوكم له وهلامدا پيي گوتنهوه: ، كه به نوكي دارعهساكهم ناو رادهكيشم بو بن درهختيكي تينووههزار جار بهلامهوه به شهرفتره لهوهي له بهردهرگهي مهليك يان ( ) داواي پوخسهتي چونه ژوروهه بكهه. دواتر بهدهم پيكهنينهوه شه بهيتهي خويندهوه:

شاهي كه نهبي رادهبويرين به فهقيري

به شهلي قهناعهت لهپالاو خوشتره داندوك"

۶_ قوولبوونهوه و پامان له گهردوون و ژيان: ماموستا محمهدي جهلي وهكو زاناکاني پيشيني شه نوممهته بووه، نهك ههر مهلايهك بووي و بهس، بهلگوزور ژير و بيرمهند و وردبين و بهتاگا بووه.. شه زور له خهلكي دهورو زهمانی خوي جيا بووه و زوريش پيشيان كهوتوه له دهركردني راستييهكاندا. مهسعود محمهده شهلي: "له سييهكاندا شهويكي هابين، كه خهلق ههموو له سهربانان دهنوستن، داواي بهسهرچووني دهسي ديوهخانه و داهاتني كاتي خهوتن، له نوينهكهمداهيشتا نهبورژابووم باوكم لهنيوتهخت و چيغي خويهوه بانگي مامي كرد (بانهكانمان بهسهريهكهوه بوون و شوورهيان له بهيندا نهبوو) گوتي: نوورهددين سهيري فلانه شوييني تاسمان بكه وا فلانه شهستيرهي(سهيار) خهريكه

فلانه ئه‌ستیره داده‌پۆشی. له‌و عومره‌ی سێزده‌_چوارده‌ سالی‌دا به‌ دل‌مدا هات
 كه‌وا ره‌نگه‌ باوكم تاكه‌ مرۆقیك بی له‌ هه‌موو كوردستانی عیراقدا سه‌رنجی بو
 دیمه‌نی ئاسمانی ئه‌وتۆیی بکیشیت و ئه‌ستیره‌كان بناستیته‌وه‌ به‌ وه‌ستا و
 گه‌رۆکیانه‌وه‌" . ئه‌م نمونه‌یه‌ له‌سه‌ر پامانی ئه‌م كه‌له‌پیاویه‌ له‌ گه‌ردوون و
 سروشت، هه‌ر به‌دوای ئه‌م نمونه‌یه‌دا مه‌سه‌عود محمه‌د نمونه‌یه‌کی تری
 بیرکردنه‌وی باوکیمان بو باس ئه‌كا كه‌ ئه‌وه‌ ئه‌سه‌لینێ كه‌ مه‌لای گه‌وره‌ له‌
 ئاسماندا جینه‌ماوه‌، به‌لكو هه‌رچۆن له‌ ئاسمان پاماره‌وه‌، هه‌رواش له‌ ئه‌حوالی
 رۆژگار و ولات و سه‌رزه‌ویش تیئفکریوه‌ و پێشبینی داها‌تو‌ویشی کردووه‌ به‌ پشت
 به‌ستن به‌ قوولبو‌ونه‌وه‌ و بیرکردنه‌وه‌کانی رۆژانه‌ی، ئه‌لێ: "هه‌روه‌هاش له‌بیرمه
 كه‌ نه‌وتی بابه‌گورگور كه‌وته‌ سه‌ر باری ئیسی ته‌واو و ئاگره‌کانی شه‌و و رۆژ
 بلێسه‌و دووکه‌لیان به‌رز ده‌بووه‌ باوکم تیبینی ئه‌وه‌ی کرد كه‌ ره‌نگه‌ زۆر نه‌بات
 ئه‌و هه‌موو دووکه‌له‌ی پر له‌ غازی هه‌مه‌جۆر به‌ هه‌وادا بلاو ده‌بیته‌وه‌ کاری به‌د
 له‌ ده‌غل و دره‌خت بکات و ژه‌نگیان پێ هه‌لینێ، و‌ابزائم حکومه‌تیش بیری له‌م
 لایه‌نه‌ نه‌کردبووه‌، دوای ده‌یان سالی‌ش ئنجا حیکایه‌تی (پیس بوونی هه‌وا)
 كه‌وته‌ سه‌ر زار و زمانی خویندووه‌کان"

دوای باسکردنی ئه‌م سیفه‌تانه‌ی و پێش ئه‌وه‌ی بچمه‌ سه‌ر لایه‌نیکی زۆر
 دیارو په‌یوه‌ندیاری به‌م باسه‌ی خۆمانه‌وه‌، هه‌ز ئه‌که‌م ئاماژه‌یه‌ك بو کاریه‌گری
 مه‌لای گه‌وره‌ بکه‌م له‌سه‌ر مه‌سه‌ودی کۆری، که‌سیک که‌ مه‌سه‌عود محمه‌دی
 گه‌وره‌ بیریار و فه‌یله‌سوف و نووسه‌ر نه‌ناسی، باسکردنی کاریه‌گری مه‌لای

---

22 (هه‌مان سه‌رچاوه‌ : ۲۷ .

23 (هه‌مان سه‌رچاوه‌ : ۲۷ .

گەۋرە لەسەر دەروون و كەسپتیشى ھىچ سەير نىيە بە لايەۋە و رايانچەلە كىنى و سەرنجىشى رانا كىشى.

مەسعود مۇھەممەد بەۋ دەيان كىتە قوۋل و گىرگانەھى كە نووسىۋىنى و بەۋ سەرنج و تىيىنباھەھى لە بواری ئەدەب و زمانى كوردیدا خستوويە تىپەروو و بەۋ زىماتە پارا و شىرىنەھى پىي ئە نووسى ھەموو خوينەرانى خۆى سەرسام كىردوۋە، تەنانتە (صدام حىسەن) سەرۆك كۆمارى پىشوروى عىراق چەندىن جار دواى پەخش بوۋى بەرنامەھەھى كى تەلفىزىۋىنى يان نووسىنى بابە تىكى رۇژنامەۋانى پەيوەندى پىۋە كىردوۋە لەرپىگەھى سكرتېرە كانىيەۋە و سەرسامى خۆى بۇ دەرىپىۋە و ئامادەھىشى دەرىپىۋە كە چى بوئ بوئ ئەنجامدا و پىي بىبەخشى، ئەھمىش تەنبا سوپاسى دەرىپىۋە و داۋاى ھىچى نە كىردوۋە، جار كىش دواى چاۋپىنكەۋ تىكى تەلفىزىۋىنى لە ئابى ۱۹۸۴د كە تىيدا گلەھى بە چاپ نەگە ياندىنى كىتەھەھى كانى كىردبوو، سەرۆك كۆمارى تىاچوۋى عىراق فەرمانى داۋو كە چۆنى ئەۋى ئاۋا كىتەھەھى كانى بۇ چاپ كەن.

مەسعود مۇھەممەد بىرمەندىك كە بتوانى دەيان لاپەرە لە بارەھى دىۋارىكى ۋەك ھىلكە سىپىيەۋە بنووسى و چەندىن ۋاتا بۇ دىپىكى نالى بدۆزىتەۋە كە بە بىرى مامۇستا و زانا غەبدولكەرىمى مودەرىس و كورەكانىشىدا نەھاتىبى (ھىمىن) شاعىر بلى: نالى ناسترىنمان مەسعود مۇھەممەد بوو و كەس لە حزورى ئەۋدا باسى نالى نەئە كىردو، (ھەژارى) ئەدەب و شاعىر و ۋەرگىپ و زمانزان لە بارەھەۋە بلى: " لە ھەموو كوردستاندا و لە ھەموو جىھاندا كەس ۋەك مەسعود نانووسى، كەسنىك قەلەھەھى ئەۋى نىيە، ئەۋ كوردىيەھى ئەۋ دەينووسى لە تواناى كەسدا نىيە

" . ئەمه له کاتی کدا که ئەحمەدی قازی نووسەری کوردی رۆژنەلانی له مهێ ههژارهوه دهلی: " من له نزیکهوه ههژار دهناسم، هه‌رگیز له خۆوه ته‌عریفی له کهس نه‌ده‌کرد " .

ئەویک به (عه‌ققاد) و (هه‌یگل)ی کورد باس بکری به قسه‌ی هه‌ندی نووسەر و رۆشنه‌یر و که‌سیک که به قسه‌ی خۆی هه‌رگیز له‌ژێر کاره‌گه‌ری که‌سدا نه‌بووی و سه‌یه‌ری که‌سی پێ مه‌زن نه‌بوونی. پیاویک (خه‌سه‌ره و جاف) له باره‌یه‌وه به‌لی: " ئەوانه‌ی له ده‌ره‌وه خه‌لانی نۆبل و ده‌ده‌گرن به‌ پروای من له مه‌سه‌عود محمه‌د زیاتریان پێ نه‌یه " . به‌مه‌ندیک (فه‌ره‌اد په‌یربان) له وه‌سفیدا به‌لی: " مه‌سه‌عود محمه‌د تاقانه‌ فه‌یله‌سووفی کورده " . هه‌روه‌ک ( ) به فه‌یله‌سووفی ناو‌بردووه. ئەم پیاوه ترسناکه (!) که هه‌وت دانه سال له خه‌لۆه‌ت و به‌یرکردنه‌ودا بووه و به‌یری له به‌چوکترین شتی ده‌وره‌به‌ریشی کردووه‌ته‌وه، که‌چی کاتیک باسی باوکی ئەکات به‌ ئاشکرا مرۆقیکی تره و ئەگه‌ر په‌وابێ به‌لێم، هه‌ر منداڵه‌که‌ی کۆشی باه‌یه‌! ( ) ی نووسەر، که‌ گرنه‌گییه‌کی تایه‌ته‌ی داوه به‌ ژیان و فه‌کری مه‌سه‌عود محمه‌د، له‌باره‌ی کاره‌گه‌ری که‌سایه‌تی مه‌لای گه‌وره‌ له‌سه‌ر به‌یر و که‌سه‌تی مه‌سه‌عود محمه‌د ئەلی: " له‌ژێر کاره‌گه‌رییه‌کی زۆری باوکیدا بووه،

24 (مه‌سه‌عود محمه‌د ژياننامه‌و رۆلی له بزوتنه‌وه‌ی رۆشنه‌یری کوردی دا، لوقمان محم‌د

قادر. ده‌ستنوس.

25 (هه‌مان سه‌رچاوه .

26 (هه‌مان سه‌رچاوه .

27 (هه‌مان سه‌رچاوه .

بېگومان پې کارېگه ربوونېکې رووحانی بووه " ، ههر ټه و ټامازه به سهيرتيرين شت ټه کات له حوکمی ( ) دژ به که کاند، که کارېگه ری باوکی له روويه که وه و هک گلپېکې دره و شاه بووه بوی بو ټه و دی باوېر به حهق بېنې و دهستی پيوه بگرې و دوور بې له درو. له لایه کی تره وه و له روويه کی بهرامبه ره وه که سیټی مه لای گه وه به و بلیمه تی و شاره زای و زمان پاراوییه یه وه که هم مو ټاسته کانی تیپه پړاندبوو کاری کردبووه سهر که سیټی و نازایه تی ټه ده بی مه سعود محمه د و کپی کردبوو، به مه رجیک ههر له مندالییه وه مه سعود توانای زوری تیدا بوو، به قسه ی ( ) ټم کپکردنه و ترساندنه ههر چه ند له ژیانی مه سعوددا له چاوان ونبووه و دیار نه ماوه، به لام له ناو نه چووه.

مه سعود محمه د خو ی له م باره یه وه ټه لی: "باو کم تا که مرؤقنیکه ته ټسیری بې سنوری لیم کردبې، ټه و ته ټسیره له زور رووه وه بوو، به لام من ته نها باسی دوو پرووی ده که م که وا زور به سهیری پیچه وانه ی یه کترن: پرووی یه که م ټه وه یه که حه قبه رستی و پاستگویی و پاستر هوی ټه و له مندا ماکی ته قدیسی (پاستی) ی رسکاند، ټه و ته قدیسه ش کیشایه وه سهر هه ندی که تا راده ی قیزه اتنه وه سل له دروژن و درو بکه مه وه، به تاییه تی له مهیدانی کو مه لاییه تیدا. ره نگه عوزری که سینک قبول بکه م له و درو یه دیکات له مامه لټه تی به یع و بازاردا، به لام یه کیک له بیروپا و فله سه فه و پامیاری و شتی گشتیدا درو له گه ل میلله ته که ی بکات تاوانبارتره له پیاو کوژ و ریگر و دهسټر، درو کردن له گه ل میلله تدا

به‌لامه‌وه خیانته‌تی بئ ته‌ئویله.

رووی دووهم: ته‌وه‌یه که شه‌خسییه‌تی زیده به‌هیژی باوکم له مندا ورده ورده هه‌ستی له‌خۆرازی بوون و به‌خۆدا رایه‌رموونی کز کردووه، سال له دوا‌ی سال به‌ شیوه‌یه‌کی ئاشکراتر بۆم روون ده‌بووه که من هه‌رچی هه‌بم ناگه‌م به‌و باوکه. راستییه‌که‌ی به‌ حال له ده‌ست هه‌ستی (خۆ به‌که‌مزانی) رزگار بووم. هه‌میشه له‌گه‌ل خۆمدا ده‌مگوت: من هه‌ر جورته‌تیکی له‌ پینووستدا بنوینم ناگا به‌و جورته‌ته‌ی له‌ هه‌مان پینووستدا باوکم ده‌ینواند، تا گه‌یشتم به‌ پله‌یه‌ک که ترسم لی بئیشی له‌ خۆده‌رخستن و له‌ هه‌له‌سته‌دا راوه‌ستان چونکه که‌مه که‌مه ترسی (ناگه‌م به‌و) لیم ده‌بوو به‌ (ناویرم وه‌ک ته‌و).

هه‌ر له بیرمه له‌گه‌ل بیرکردنه‌وه‌ش شهرم دامده‌گری: هاوینی ۱۹۴۶ که کۆبی کزبوونه‌وه‌ی کوردایه‌تی بوو عه‌بدولئیلا ه له هه‌ولیر ئاهه‌نگیکی شاهه‌نشایانه‌ی بۆ گێردرا و له ئاهه‌نگدا به‌ گوتار و به‌ شعر له لایه‌ن هه‌له‌په‌رستانه‌وه بۆ ئاسمان بردرا، هه‌مووشی له‌سه‌ر حیسابی کوردایه‌تی. له‌و ده‌مه‌دا رازی بووم به‌ نرخ‌ی نیوه‌ی عومرم بویرم هه‌لستم و لغاویک بجه‌مه زاری ته‌و هه‌موو پیداهه‌لگوتنه و شاباش و چاوشییه‌وه. به‌ئێ جورته‌تم نه‌کرد، به‌لام بینگومان هۆیه‌کی گه‌وره‌ی جورته‌ت نه‌کردنه‌که‌م بریتی بوو له‌وه‌ی که له‌گه‌ل خۆمدا ده‌مگوت: ته‌گه‌ر باوکم به‌رحه‌یات بوایه ته‌و که‌سانه نه‌یانده‌ویرا وه‌ها به‌ راشکاوی له‌سه‌ر حیسابی شه‌ره‌فی کوردایه‌تی حه‌یا و شه‌رمی ولاته‌که‌یان بۆ سه‌ر پیتلای ( ) هه‌لباوین "

"بەر لەوێ خۆم بیدرکینم کەس نەیدەزانی و گومانی بۆ ئەو نەچوووە کە چ جوړە شەپری ناوەکی و دەروونیم کردوو بۆ پرەها بوون لە چنگالی ئەو هەستەیی خۆ بە بێدەسەلات زانین لەتەك دەسەلاتی بێسنووری باوکمدا".

ئەبێ مەلای گەورە چ گەورە و مەزن بووبی کە مەسعود مەسەدی وا ترساندبێ؟!!

۷_ سیفەتییکی تری مەلای گەورە کە من وەك دوا سیفەت باسی ئەکەم و پەيوەندیشی بە نامیلکەیی (فرې فرې قەل فرې) یەو هەبە ئەو دەبە کە زۆر عەقلانی بوو و بە گۆچوونییکی زۆر زەق و ئاشکرای هەبوو لەتەك سوؤفی و دەرویش و بەناو شیخەکاندا، ئەو باوەری تەواوی بە عەقل هەبوو، هەموو کار و پەفتار و گوفتارەکانی دەرویشان و تەلەكە بازە خۆ بە شیخ زانەکانی بە گەمژەیی و بێ عەقڵی و خورافییات دەزانی، ئەو زۆر ریزی بۆ شیخان و پیاوچاکانی وەك مەولانا خالیدی نەقشبنەدی و کاک ئەحمەدی شیخ و شیخ السەدین ی نەقشبنەدی هەبوو، پەيوەندیشی لەگەڵ چەندین شیخی بۆ خوا سولحاری زەمانی خۆیدا هەبوو، بەلام دژایەتی کەس پەرسی و نەفامی و حەیاوی زۆریک لە قۆلپ و درۆزن و دەجالەکانی دەکرد و هەموو جوړە هاوار و هانا بردنیکی بۆ جگە لە خوا بە شیرک و کوفر دەزانی، لە نامیلکەیی ( ) دا ئەلێ:

"جگە لە خوا پەنا بە کەسی تر مەگرن لە کار و گوزەرانتاندا، پەناگرتیش بە زمان نییە، بەلکۆ بە کۆشش و کار و توانا و هیژ خستنه ئیشە و بە پتەو کردن و بە کارخستنی هەموو هۆکارەکانە بۆ چارەسەری نەخۆشییەکانی دل و

توره لډانی پیساییه کان و خه وشیکانه له بیروباوهردا، وهك شه وهی هیچ وهلی و پیغه مبه ریك نه کهین به هاوبهش و شهریک بوی و کهسمان کهسی ترمان به خوا سهیر نه کهین".

نهم جوړه بیرکړدنه وهی مه لای گورهش له وه وه دی، که جگه له زیره کی و ژیری خوئی، که وتبوه ژیر کاریگه ری قوتابخانه ی جه ماله ددینی شه فغانی و محمه د عه بده ی قوتاییه وه. له پیشه کی روونکړدنه وهی کتییی (سهرگوزشته کانی ژیان) ی م. محمه دی خالدا تاوا هاتوه: "پاش غه فله تیکی دریژخایه نی جیهانی ئیسلامی، که مسولمانان بیئاگاییه کی ترسناک روویتی کړدبون و شاره زایان له تاینه کهیان کالببوه وه، له گه ل شه وهشدا خورافیه کی زور بلاوبوه وه، ده ولته تی عوسمانی بهره و کزی و لاوازی ده چوو، ولاتانی ئیستعماریش هر ماوه یه ک پارچه یه کیان لیداده بری، له م حالته شه شپزه دا سی ره وتی نو کړدنه وه و به ناگاهینانه وه سهریانه لدا:

۱- ره وتی سه له فییه ت له حجازه وه به پیشه وایه تی موحه ممدی کوری عه بدولوه هاب.

۲- ره وتی ریفورمخوازان له شه فغانستان و هیندستانه وه به پیشه وایه تی جه ماله دینی شه فغانی.

۳- ره وتی بانگه وازو ریخستن له میسره وه به پیشه وایه تی حه سن به ننا.

نهم سی ره وته ورده ورده بوون به سی قوتابخانه و بهره و ولاتانی دیکه ی ئیسلامی کشان، زور له ولاته ئیسلامییه کان پیانسه وه کاریگر بوون، کوردستانی ئیمه ییش نه بویرا له و کاریگر بوونه، با به ریژه یه کی که متر له ولاتانی دیکه ش بوویت.

له‌و زانایانه‌ی کاریگه‌ریه‌یی ره‌وتی دووه‌میان که‌وته سه‌رو بوون به‌به‌شیکی قوتابخانه‌ی ریفۆرخ‌وازیی له‌ کوردستاندا دوو مامۆستای بی‌رووناک و هه‌لکه‌وتوو بوون:

یه‌که‌میان: مامۆستا مه‌لا موحه‌مه‌دی جه‌لیزاده‌ی کۆیه (مه‌لای گه‌وره)، که‌ مه‌سه‌ود موحه‌مه‌د له‌چهند شوینیکی نووسینه‌کانیدا باسی کاریگه‌ربوونه‌که‌ی ده‌کات و مه‌لای گه‌وره به‌ شوینکه‌وته‌ی نه‌و قوتابخانه‌یه‌ داده‌نیّت.

دووه‌میان: مامۆستا شیخ موحه‌مه‌دی خاڵ بوو ره‌حه‌متی خویان لیّت " .
 ئەم دوو زانایه‌ زۆر جه‌ختیان له‌سه‌ر راستکردنه‌وه‌ی چه‌مکه‌ هه‌له‌کان ده‌کردو، هه‌ولێ فاماندن و تیگه‌یانندی خه‌لکیان ئەدا به‌هه‌موو شیوه‌یه‌که‌.. بۆیه " له‌پیشاندانی رووی راستی ئیسلام و به‌گه‌ژاچوونه‌وه‌ی خورافات که‌ له‌و سه‌رده‌مه‌دا ولاتی ته‌نیبوو، مه‌لای گه‌وره (فری فری قه‌ل فری) ده‌نووسیت و شیخی خالیش (مه‌ولودنامه‌ی نه‌وته‌سه‌ر) ، هۆی ئەم نووسینه‌ش وه‌ک شیخ خۆی ئەلیّت: له‌ جیاتی هه‌ندی له‌ نامیلکه‌ی تر له‌ خه‌رافیات خالیبوو.."

له (فری فری قه‌ل فری)یشدا زۆر به‌ ئاشکرا دیاره‌ که‌ مه‌لای گه‌وره زیاتر بی‌ری لای دونیای موسولمانان بووه و باش زانیویه‌تی که‌ شوینکه‌وتنی که‌رامات و خورافات مائی موسولمانان کاول ئەکا و قیامه‌تیشیان هه‌ر هیچ.. تاکه‌ داوای مه‌لای گه‌وره له‌ شیخ په‌رسته‌کان ته‌وه‌یه‌ بگه‌رینه‌وه‌ دۆخی مندالی و هه‌ر وه‌ک ساوایه‌که‌ بی‌ر بکه‌نه‌وه، ئەوجا بزبان زۆربه‌ی کار و قسه‌کانی گه‌وره‌یی ئیستا _ به‌ پرۆپوچ و بی‌به‌ها و شیتی ده‌رناکه‌وی؟ مامۆستا محه‌مه‌دی جه‌لی له‌م

نامیلکه بچو و که دا زۆر بنه مای جوان پروون ته کاته وه و زۆریک له ریوایه ته
ئیسرایلی و ههلبه ستراوه کانی ناو عه قاید و تهفسیر رته ته کاته وه و ناراستییان
ته خاته پروو.

ته گهر سه رنجیکی نووسراوه کانی مه لای گه وره و ژیانی رۆژانه شی بدهین
ته بینین هه میشه و بهرده وام دژایه تی خورافیات و چاوبه سکردنی کردوه به ناوی
خوا و شیخایه تییه وه، له هه موو کتیبه کانیدا ته گهر به یهک دیریش بیت
به رپه رچی ته م بیروبا وهره ناراسته ی داوه ته وه.

زۆری رق له گه و جی و ناعه قلانی بوون بووه، وهک له (فری فری قهل فری) دا
دهرته که وئ پستی به فیتزه ت و سروشتی پاکی مندا لان به ستووه بو به
درۆخستنه وه ی خورافیات و شتانی نامه عقول، مه سعود محمه د ته لئ: "وه ها
بووه له مه جلیسی خۆی، که جارئ ته مه نم ۴_۵ سالی بووه، قسه ی مه یله و
کاملانه ی لی گپراومه ته وه له سه رشکین کردنی ته و که سانه ی به خورافات
هه لده خه لته ی قسه یه کی منی باس کردبوو بو ئاپۆره ی گو یگرانی وه عزی
ئپواره یهک له ئیوارانی ره مه زانی ته و ته مه نه م، گو ی بیست بوو بووم، گو یا که ی
ده جال جینگه ی هه فتا هه زار جووله که ی له سیبه ری یهک گو یچکه یدا ده بیته وه،
منیش گو تبووم: کۆلانه ی کۆبی ته سکن، ته و که ره یان پیدا نایه ت لئی مه ترسن،
باو کیشم قسه که ی له وه عزدا کردبوو به شایه د بو زیده گو مپاری و گه مزه لئی
که سیکی درۆیهک به سلینئ که هۆشی ساوایهک پی رازی نه بی "

بچو کترین دهرفته ی بو دهرخستنی ته م دژایه تییه له ده ست نه داوه و هه ر

جییهك لوایی بۆ دەربړینی راوېوچوونی خوئی له مەر ئەم مەسەلەیه و بهرپرچدانەو دی خورافیاتی شیخ پرستان به کاری هیناوه و قۆستوو یه تیه وه، له تهفسیری ئایهتی (۱۶۵) ی سوورتهی ( ) دا: ﴿

...﴾ ئەلی: "ته ماشاکەن زیادەرەوی له

خۆشویستنی شیخانی تهریقەت چۆن دروس بووه و هاتوو ته گۆرئ به قسه و تورەهاتی دەرویش و سوڤییه کان و به حیکایهتی مەلا بی ئاگان و چیرۆکه کانیان، به جوړیک شیخانیان لی کردووین به خوا و ئەیانپرستن، به لکو خوا هەر نانس مەگەر ته نیا وهک ئامراز و وهسیتی که ئیرادهی شیخ به جئ بیئئ و کارهکانی جه نابی ئە و راپه پینئ و باوهریشیان وایه که ئەم بیروباوهرانیان هەقیکه که ناکرئ لی لادهی " ! له بهراردی نیوان (فری فری قەل فری) و کتیبی (دایه و باوه! کی خراوهی د. شه ریه تی دا زیاتر قسه له ناوهرۆکی نامیلکه کهی بهر دهستان ئە که م.

شیخی خال نوکتیه کی خوش له بارهی مەلای گه وره و دهرویشیکی خو به عارفان ئە گێرپته وه و ئەلی: "خواییخو شبوو مەلا موحه مەدی کۆیه زۆر رقی له دهرویش و سوڤی و شیخه کانیان بوو، رۆژیک دهرویشیک ئە چیتە لای، مەلا موحه مەدیش به خیر هاتنی ئە کات و پئی ئە لیت: مالت له کویسه؟ دهرویشیش ئە لیت: قوربان مائی دونیا ییم ئە فەر مووی یا مائی قیامه تیم؟! مەلا موحه مەدیش ئە لی: که ره! مائی قیامه تیت بی گومان جه هه ننه مه، پرسیات لی ئە که م له چ دییهك داده نیشی؟"

33 (بروانه : محمد بن عبدالله الجلی : ۲۰۲ .

34 (سه رگوزه شته کانی ژیان .

مه لای گه وره زور تورپه لیه له وهی که ئاپۆرهی خه لقی نه فام گوئی له زانا و شه عزانه کان ناگرن، که چی ته بنه ته لقه له گوئی به ناو وهلی و به درۆ شیخه کان، ته گهرچی قول له فول جیا ناکه نه وه... له په رتووی ( ) دا ته لئی: " ...ته بیینی زۆری کوردان گوئی ناده نه زانایه کی کارپیکه ری قورئانی خوا و سوننه تی پیغه مبه ره که ی، ته گهرچی هه موو تابه ته کانی خویان به سه ردا بخوینیتته وه و هه رچی به لگه ش هه یه بوینی به یینیتته وه بو و نوکرده وهی ته و گومراییه ی له سه رین، به لام ته و که سه ی که به باوه ری خویان به وهلی خوی ته زانن قسه یه کیان بو باس بکات که زیانی دین و دنیا یانی تیدایه و بو هه رکه س که مترینی هه ست و شعوری هه بی پووچییه که ی دیار و ئاشکار ته بی.. ته وان هه ر قبوولی ته که ن و به به دیه ی و یه قینی وه رته گرن، هه ر ته مه ش تا قه هۆکاری مردن و له ناو چوونی سه راسه ریانه، بویه به بیدار دینه بهر چاوت له حالیکدا_ که راستیه که ی_ مردوون "

ته م زانا به ریز و پایه به رزه _ وه ک باسم کرد_ به شیکی زۆری شیعه ره کانیشی بو ته م مه به سه ته ته رخان کردوه و هی رشی زۆری کردوه ته سه ر ته و فیلبازانه ی به ناوی خوا و دین و شیخایه تیه وه ری له خه لکی ده گۆرن و چاوبه سیان ته که ن، ته وه نده لییان توورپه یه که نه فرینیان لی ته کا و ته لئی:

من یه خه ی خو م بویه داده درم

ئیه وه نابن به هیچ و من ده مر م

ئەوھى رېڭگى لە كوردەكان گۆرى

لەئەنەتى خوا لە ئەلحەد و گۆرى

لە شوئىنئىكى تر پەخنە لەو مەلایانە ئەگرئ كە نەفامانە لەجىاتى باسكردنى
شتى گرنگ و بەسوود بۆ دىن و دىيائى خەلك ئەچن خۇيان خەرىكى پياھەلدانى
شىخان ئەكەن و رووپامايان بۆ ئەكەن:

لە باتى باسى دىن و روكنى ئيمان

مەلا بۆيان ئەخوئىئى مەدحى شىخان

مەلا تۆ باسى خوايان بۆ بقرموو

وھەا باشە لە بۆ وان و لە بۆ تو

ھەر ئەو مەلا نەفامانە و ئەو تەرزە بىر و قسە پووجانە بە ھۆكارى
دواكەوتنى مېللەت ئەزانئى و ئەلئى:

ئەمى مەلای نەفام ئەتوبى و خودا

لەبۆچى رېڭگات لە كوردان تىك دا؟

ئەمە لەبارەى ئەو مەلایانەوھە كە دۆستى شىخانن و قسەكانيان بەدرۆ نازانن،
بەلام لەبارەى خودى بەناو شىخەكانەوھە، ئەوھە زۆر بە توندتر ئەنووئى و ئەلئى:

بە پىشى پان و پرچى پر لە ئەسپئى

بناغەى ئىشى كوردان چۆن دەچەسپئى؟

ھەتا شىخئى لە كوردستان مېئىئى

ئومئىدى زىنگانئىت پئى نەمئىئى!

مەلای گەورە ھەندئى جار توورەبىيەكانى خۆى لە راست فېئىبازانى دىن
تېككەردا بە شىوھى نوكتە و گالتە دەربرپوھە، ئەبىنئىن لە جىيەكدا بەراوردى

سه‌مای ناو شه‌لقه‌ی زیکری ده‌رویشان و سه‌مای سه‌ماگه و به‌ره‌لا‌خانه‌کان
به‌یه‌کدی شه‌کا و تیکه‌لبوونی ژن و پیاوان له‌ زیکر و حالدا شه‌شوبه‌یینی به
تیکه‌لاوی ئیباحیه‌کان و شه‌م کاره‌ش به‌ دژی کتیپی خوا و شه‌رعی ئیسلام و
عیلمی دنیایی داده‌نی، شه‌لی:

هه‌م‌وو مه‌منوونی شیخ عبد‌الکریمین

که‌ سپری شه‌م ته‌ریقه‌ی ناشکرا کرد

له‌ مه‌سره‌ح‌خانه‌ی به‌زمی مریدان

به‌گویره‌ی عه‌سری خو‌ی دانسی په‌یا‌کرد

نه‌زۆکی گهر به‌ ئیخلاص روو له‌و‌ی کا

ده‌بینی شیخ کورپکی پی عه‌تا کرد

ره‌واجی دا به‌ ده‌ستووری ئیباحی

کتاب و شه‌رع و عیلمی بی به‌ها کرد

شه‌و شیخ عه‌بدولکه‌ریمه: به‌کی بووه له‌ شیخانی بزوتنه‌وه‌ی (حه‌قه).

شه‌م به‌درۆ خه‌له‌تانه‌ی گه‌لی کورد زۆر ئازاری ده‌روونی مه‌لای گه‌وره‌ی داوه و

خه‌میان پیداهه:

هه‌تا ده‌مرم له‌ بو کوردان ده‌نالتم

عیلاجیان چۆن بکه‌م هاوار به‌ مالتم

فه‌قیر و جاهیل و نه‌خوینده‌وارن

له‌ لای نه‌وعی به‌شه‌ر بی قه‌در و خوارن

یه‌کیک له‌و شتانه‌ی مه‌لای گه‌وره‌ زۆر دژی وه‌ستاه له‌ بیروباوهره‌ هه‌له‌کان:

بیروکه‌ی مه‌هدی و به‌ته‌مای شه‌و دانیشتن و چاوهرپروانکردنی عیسا و تۆقان له‌

ده‌جاله، ئەم مەسەلانه له راستیدا سه‌پاوه و فەرمووده‌گه‌لیکی سه‌حیحی له‌سه‌ره، به‌لام ئەوه‌نده درۆ و ئەفسانه‌یان بۆ زیاد کراوه که حه‌قیقه‌ته‌که‌شیان که‌وتوو‌ته‌ ژیر گومان و پرسیاره‌وه.. مه‌لای گه‌وره _ به‌گوێهری قسه‌کانی_ نه‌ک دژی ئەفسانه بۆ زیاد کراوه‌کانی ئەم بیروباوه‌رانه‌یه و به‌س، به‌لکو دژی خودی قه‌ناعه‌ته‌که‌یه، له (فری فری قه‌ل فری) دا هه‌ندێ گالته‌ی به‌ خورافیاته‌کانی چیرۆکی ده‌جال کردووه، ئەو باوه‌ری به‌وه‌یه هه‌ر سه‌رده‌مێک ده‌جال و درۆزنی خۆی هه‌یه و ده‌جالی ئاخ‌زه‌مانیش هه‌ر یه‌کیکه‌ وه‌ک ئەمه‌کان، به‌ هه‌ندێ عیلم و فیلی زۆرتر و سه‌یرتره‌وه، به‌پرای مه‌لای گه‌وره ئەو ته‌له‌که‌بازانه‌ی به‌ناوی دینه‌وه خه‌لکی زۆج و گه‌وج ئەکه‌ن جوړیک ده‌جالییان تێدایه و به‌ ده‌جال ده‌ژمی‌رین، ئەم باره‌وه ته‌لی:

عیسا له ئاسمان، مه‌هدی له‌ناو بیر

ئیشمان شلۆقه یاران چ ته‌دبیر

نه ئەو دیتته‌ خوار، نه ئەم دیتته‌ دهر

ده‌جالیش زۆرن گشتی سواری که‌ر

له دی و له شاری سه‌ربه‌ست ده‌گه‌رپین

به‌ ناوی دینی باش ده‌له‌وه‌رپین

ریش پان و درپۆ، مل قه‌وی و شان کوم

دوور بن له دینی وه‌ک حایه و ناحوم

(حایه) و (ناحوم) دوو جووله‌که‌ی شاری کۆیه بوون.

³⁶ (هه‌موو ئەم شیعرا نه‌م له کتیبی (محمد بن عبدالله الجلی) له‌نووسینی د. جواد فقی علی وهرگرتووه، که ئەویش له دیوانی (دیاری مه‌لا محمەدی کۆبی) ی وهریگرتووه.

**بهراوردیکی کورت و خیرا نه نیوان
(فری فری قهل فری ای مه لای گه وره و**

(دایه! باوه! کی خراوه؟ ای د. عه لی شهریه تیدا:

هه رکهس شه دوو نوسراوهی بینیی زوو پهی به چهند خالیکی هاوبهش شه با
له نیوانیاندا، یان ههست بهوه شه کا که شه دوو نووسینه بهسه ریهک هیلدا
شهروئن و بو یهک ثامانج تیر شه هاوین، شه گهر گرنگی (دایه! باوه! کی خراوه؟)
له وه دایه که زورترو دریتتره و نزیکه ی ۱۳۸ لاپه ریه و له چاو (فری فری قهل
فری) دا که ۱۱ لاپه ریه تیر و تهسهل تره، شه وه گرنگی (فری فری) له وه دایه که
له زه مه نیکی زووتر و کونتردا نوسراوه و شه وهی پیشتر ههنگاو هه لپری و پی
هه لپری کاره که ی هه رچهند که متر بی به نرخره.. خالیکی له وه گرنگتیش
شه وهیه: شهریه تی به چاکهت و بوینباخیکه وه و دوا ی گه رانه وه له زانکوکانی
فه رهنسا هاتووه ته وه و نه قدی بی خورافی و دوا که وتووی ناو کتیه
ثایینییه کانی کردووه و ره خنه ی له ناماقولیه کانیان گرتووه، به لام مه لای گه وره
هه ر له ناوجهرگه ی حوجره کانه وه و به میزه ر و جوبه ی مه لایانه ی خو یه وه و له ژیر
سیبه ری مناره و گومه زی مزگه وته وه کاری ره خنه گرانه ی دهست پیکردووه و
قه له می تیدا وه شان دووه، قسه کانی د. شهریه تی _ به هه موو جوانی و
به هیزییه کانییه وه _ شه گه ری شه وه ی لی شه کری که زوریان وهر گیرای قسه ی
کهسانی تر و هه لپنجرای بی بی برمه ندانی روژاوا بن و شه به جور شه ته وه له
یهک جیدا به زمانیکی پارا نووسییتینییه وه، به لام شه وانه ی مه لای گه وره له

تێپرامانی خۆی زیاتر و له به‌رهه‌می عه‌قل و ئاوه‌زی زێده مه‌زنی خۆی به‌ولاوه
 شه‌گه‌ری هه‌یچی تری لی ناکرێ، شه‌مه‌ش شتیکی که‌م نییه‌ بۆ که‌سیک که‌ لی
 بفرکێ.

خالێکی تریش که‌ دیسان تای ته‌رازوو که‌ به‌لامی مه‌لامی گه‌وره‌دا قورس شه‌کا:
 شه‌وه‌یه که‌ د.عه‌لی شه‌ریعه‌تی له شه‌سته‌کانی گه‌وره‌ شارێکی وه‌ک تاران و کۆنه
 ولاتیکی وه‌ک تیرانی میژوو دیرین ده‌ستی داوه‌ته‌ ره‌خه‌گرتن و هه‌له‌سه‌نگاندن،
 که‌چی مه‌لامی گه‌وره‌ له بیسته‌کانی نیوچه‌ شارۆچکه‌یه‌کی بی نه‌وای وه‌ک کۆیه‌ و
 له ولاتیکی داگیرکراو و دابه‌شکراوی وه‌ک کوردستانی عێراقدا نه‌شته‌ری خۆی
 خستووته‌ سه‌ر دیارده‌ی چاوبه‌سکردن و قۆلپێنی به‌ناو که‌رامه‌ت و شیخ
 دۆستی.. که‌وابی له‌رووی زه‌مه‌ن و شوینه‌وه‌ یا له‌رووی میژوو و جوگرافیاوه‌ هه‌ر
 کاره‌که‌ی مه‌لامی گه‌وره‌ زیاتر جینگه‌ی ستایشه‌ و زۆتر جیی ئافه‌رین کردنه‌.

من له‌به‌ر شه‌وه‌ی نامه‌وی زۆر درێژی که‌مه‌وه‌ بۆیه‌ به‌ کورتی هه‌ندێ خالی
 هاوبه‌ش و وی‌کچوو له‌ نیوان شه‌و دوو په‌رتوو که‌دا به‌ نمونه‌وه‌ شه‌خه‌مه‌ روو:-
 ۱- له‌ ره‌خه‌گرتنیاندا هه‌م مه‌لامی گه‌وره‌ و هه‌م شه‌ریعه‌تی پشت به‌ عه‌قل
 شه‌به‌ستن، به‌ به‌لگه‌ی ژیری و لیکدانه‌وه‌ی عه‌قلی که‌م و کورتی و خورافی بوونی
 شه‌خس په‌رسته‌کان شه‌خه‌نه‌ روو و شه‌یسه‌لمینن.

مه‌لامی گه‌وره‌ له وه‌لامی شه‌وانه‌دا که‌ باوه‌ریان به‌ فرینی شیخ هه‌یه‌ له‌به‌ر
 شه‌وه‌ی خۆشه‌ویستی خواجه، شه‌لی: "برام لازم نیه شه‌وه‌ی خۆشه‌ویستی خودا بی
 بفری، فرین قاعیده‌ی هه‌یه‌، پیغه‌مبه‌ر، شه‌بوبر، عومه‌ر، عوسمان، عه‌لی
 خۆشه‌ویستی خودا بوون و نه‌فرین، به‌لام چوێله‌ که‌ ده‌فری و خۆشه‌ویستی خوداش
 نیه!" شه‌مه‌ وه‌لامی عه‌قلیه‌ و به‌پێی یاسا‌کانی بوونه‌وه‌ر دارێژراوه‌.

له دوادوایی نامیلکه که‌یشیدا ئە‌لی: " به‌ئێ‌ی ئە‌گەر ئە‌م‌رۆ ب‌لێن عه‌قل له‌ نێو موسولمانان فری: راسته‌.. گورج ده‌ست هه‌ل‌پ‌ره‌، وه‌ ئە‌گەر ب‌لێن علم و زانین له‌ نێو کوردان فری: وایه‌، خیرا ده‌ست هه‌ل‌ینه‌، هه‌یچ پ‌امه‌ وه‌سته‌.. نه‌ علم، نه‌ عه‌قل، نه‌ فکری ته‌نقید پ‌ه‌خه‌گرتن و موحاکمه‌ _ دادگایی کردن _ له‌ناو موسولمانان خوسوسه‌ن له‌ناو کوردان، ئە‌وانی تابییعی شیخانن نه‌مایه‌، فریبه‌، پ‌ۆیشتییه‌ "

(د. شه‌ریعه‌تی)ش له‌ جیبه‌ کدا ئاوا ئە‌لی: " هه‌ر که‌س تۆزیک به‌ ژیری بیر بکاته‌وه‌ و سه‌رووبه‌ری ئە‌م گفتانه‌ لێک داته‌وه‌، زوو تی ده‌گا که‌ دین دوژمنانی ئیمه‌ له‌ درێژایی میژووی موسولمانه‌تیدا، چه‌ند خه‌ریک بوون دینه‌ که‌مان لێ تیک ده‌ن و قورئانمان له‌بیر به‌رنه‌وه‌ " . به‌ ئاشکرا ئە‌بینی هه‌ردوکیان جه‌خت له‌سه‌ر بیرکردنه‌وه‌ی ژیرانه‌ و وردبوونه‌وه‌ی عاقلانه‌ ئە‌که‌نه‌وه‌.

۲ _ خالیکی زۆر وی‌کچوو له‌ نێوان هه‌ردوو کتیبه‌ که‌دا ئە‌وه‌یه‌: که‌ ئە‌رکی موسولمانانه‌ به‌ گژی داگیرکه‌ردا بچن و ده‌ست بۆ هۆکار و ئامرازه‌ زه‌مینیه‌کان بیه‌ن و دل‌ خۆش نه‌که‌ن که‌ به‌ نرکه‌ و نزا و لالانه‌وه‌ و پشت به‌ شیخ به‌ستن کاریان بۆ ده‌چیتته‌ سه‌ر، به‌لکو پ‌یویسته‌ له‌ قورئان حالی بن و به‌س ته‌به‌رپوکی پ‌ی نه‌که‌ن و هه‌ول ده‌ن له‌ ماناکه‌ی تیبگه‌ن.. به‌لام مه‌لای گه‌وره‌ زۆر به‌ کورتی ئە‌مه‌ی به‌یان کردوه‌، که‌چی شه‌ریعه‌تی زۆری له‌سه‌ر پ‌ۆیشتووه‌ و زۆرتری له‌سه‌ر نووسیوه‌ و جوانتری ده‌رپ‌یوه‌. مه‌لای گه‌وره‌ ئە‌لی: " باباگورگور شالاوی هه‌لسا... به‌ علم و فه‌ن و هه‌نده‌سه‌ زه‌وتیان کرد و ته‌مایانه‌ ئە‌م نه‌وته‌ بۆ ئۆروپا

بەرن، ئیمە خۆمان لە مائی خۆماندا بئ بەش بووین، کەشفی عیلمیمان نەبوو،
 ئەو لەناو عەردی دابوو لیمان بزر بوو، ئەجانب بە دەریان خست، ئیمەش هەر
 خەریکی لەوح بووین.. قەی ناکات لەویش سەرفی نەزەر. ئەم قورئانە لە ( )
 (دا بۆ پیغەمبەر) (هاتە خوارئ، بۆ ئەم وەلی و شیخانە
 تەماشای ناکەن؟ هەتا کەمیان بە ڕەش خوینیش دەیزانن.. بە مەعنا: هیچ،
 ئەویش خراپە، نابێ ئەوان _ کە ئیمانیاان هەیه بە قورئان کە کەلامی خواپە _
 بیزانن."

(شەریعەتی)ش ئەلئ: " مەلا دەلئین ئەگەر عەردەیش بزانی، نابێ بەبئ
 پرسی ئیمە مانا لە قورعان دەیهو، چونکە پیغەمبەر فەرموویە: (هەرکەسی بە
 ئارەزووی خۆی مانا لە قورعان داتەو، لە ئاگری جەهەندەمدا جئ خوش
 دەکات). ئەوان ئیمە بە جەهەندەم دەترسینن، بەلام خۆیاان بە ئارەزووی دلئ
 خۆیاان مانا بۆ ئایەت دەتاشن و بەهەر بارئ گەرەکیانە دەیچەرخینن " .
 لەدوای لاپەرەیهک دوای وتنی ئەم قسانە یا نووسینی ئەم دێرانه ئاوا ئەلئ: "
 برادەرئکم پئی گوتم: لە زیندانا حەفتا کەس بووین لەسەر سیاسەت گیرابووین،
 گشتمان دەربەستی مەزەب بووین، ڕۆژئیک ویستم بۆ ئایەتئیک چاوم بە قورعان
 بکەوئ، لە هەرکام پرسی نەیبوو. بەلام ئەم حەفتا کەسەمان سەد کتیبی
 نوشته و نزامان لەلا بوو!" .

پیش ئەم قسانە بە ڕوونتر ڕوو لە بەتەمەنەکان ئەکا و بە ئیمام پەرستئکیان
 ئەلئ: " تۆ قورعانئیکت خوش دەوئ و بە مبارەکی دەزانی کە هەر بەرگەکە

38 (هەمان سەرچاوە : ۱۸۴)

39 (هەمان سەرچاوە : ۱۸۵)

ده بیینی به نه خش و نیگار ره نگاوه و لهسهه تاقه داندراره و به پیتی مالی دهزانی. نهو قورعانهی که به بیداری نایزانی و نازانی باسی چی دهکا، بو خه و بن سه ریینی ده خه ی. بو چاره کردنی سه رییشه و پشت و باداریت گه ره که. لات وایه بو زیندوو نابیی، لهسهه مردووانی ده خوینی. به شی زور له گورستانان ده خویندری و خیره که ی به مردوو ده دری، هیچ کات بیرمان نه کرده وه که له مانا که ی تی بگه یین و بایه خ به و په ندانه بده یین که خودای خاوهن به زه یی بو به خته وه ری و سهروه ری و گه شه کردمان دایداوین.

"پیویسته فه رمانی خودا بخویندری، تی بگه یین و تی گه یه ندری. نه ک لهسهه رفحه دابندرئ و له دووره وه تماشای بهرگه که ی بکری" .

شهریعه تی زوری وتوو لهسهه داگیر که ر و پیویستی به گژاچوونه وه ی، تاکه هوکاری زیندوو بوونه وه ی موسولمانانیش به قورئان نه زانی و وه ک چوئن مه لای گه وره دوای باسکردنی داگیر کاری و به تالان بردنی نهوت و داهاتی ولات یه کسهه ئاماژه بو تیگه یشتن له قورئان نه کا وه ک چاره سهه ر، به هه مان شیوه، به لام به تییر و تهسهل تر، شهریعه تیش باس لهم چاره سهه ره نه کا و ئاماژه به نمونه ی سهه رده می سهه رته ای ئیسلام و فتوحات و شوپشی تازه ی جهزائیریش نه کا، جا له باسی شوپشی جهزائیردا قسه ی یه کینک له سهه رکرده کانی شوپشه که _فه رحات عه بباس_ نه هیئیتته وه که نه لی: "پهندی شیخ محمه د عه بده مان ده گوئی گرت و بامان داوه سهه ر قورعان و به ماناوه ده ماخویند و مه لاکان ده چوونه لادی و مانای ئایه تی قورعیان به خوینده وارانش ده گوت. له

ماوهیه کی زۆر کهمدا قورعان زانین کردیه کاری هەر مه پرسیه!... هه مووی کردینه یهك هیز و به دهستی گهل ده گز فه نه سه ر اچووین و کام په وا بووین... " . " ژه نه پالی فه رانسه وی (ئارگو) ئه ئی: سالان سه رانسه ری جه زایر و توونس و موریتانیا و مه راکشیان تالان ده کرد، به لام تالان کراوان له بهر زیاره تی قه بران و له ترسی جه هه ندهم گریان، وا سپر ببوون، هه ست و خوستیان لی برابوو " ، که چی دوا ی گه پانه وه بو تیگه یشتن له قورئان ئه م وه زعه ئاوا نه ما و داگیر که ره له ولات وه ده رنرا.

۳_ ئه و خاله ی که زۆر به زه قی دیاره و هه ردوو په رتووک به یه کتریه وه ده به ستی و له بهرچاوان وه کو یه کیان پیشان ده دا، ئه وه یه که زمانی مندال و فیره ت و سروشتی پاکی نه شیویندراوی ئه و ته مه نه یان تیا کراوه ته ده سکه لا و زمانی ساوا به کار هیئراوه بو په رده هه لمالین له سه ر بی عه قلیه کانی پیاوانی خو به خاوه ن ئیسلام زان، مه لای گه وره له سه ر زمانی مندالیکی ساوا چه ندین پرسیاری له رووکه شدا ساده و له ناوه رپۆکدا قوول ئاراسته ی باوکی ئه کا، باوکی رۆلی پیاویکی نه خوینده واری به شیخ و مه لا خه له تاو ئه بین، د. شه ریه ته ی هه ر به ناوی نامیلکه که یه وه دیاره که خو ی خستوه ته جیی مندالیک و پرسیاره کانی ئاراسته ی دایک و باوکی ئه کا که دوو بی ئاگای خو ش باوه رن و به قسه ی ئاخوندو مه لاکان فریویان خوار دووه .. خو ش ئه وه یه که باوکی هه ردووکیان، واته باوکی مه لای گه وره و باوکی شه ریه ته ی، دوو دانا و شه رعزانی به توانا بوون، ئه وه ی له نووسینه که یاندا هاتوه ته نیا سیناریۆیه که بو

41 (هه مان سه رچاوه : ۱۸۶ - ۱۸۷ .

42 (هه مان سه رچاوه : ۱۸۷ .

دهر خستنی بیرکردنه وهییه کی ساغ و پاک _ که هی مندالان و نه وهی نویسه _ و بیریکی سه قه تی ژه ننگرتوو _ که به زوری لای پیران و نه خوینده وارانه .
 ئەم جوړه گفتوگۆیانە هیژە که بیان له وه دایه که تییدا پیاویکی گه وره ئەبینی
 پهنگی زهرد هه لگه پراوه و عاره قه ی له نیوچه وان نیشتوو و تف له قورگیدا
 نه ماوه و له بهردهم منالیکی ساوا بیان گه نجیکی تازه پیگه یشتوو دا گیری
 خواردوو و قسه ی بو وتن نه ماوه و نازانی چون خوی له پرسپاره کانی مناله که
 بدزیتته وه .. ئەم ئوسلوبه ته واو لاوازی و په رپووتی رای ناعه قلانیی گه وره کان
 ئەخاته روو و ئاشکرای ئەکا .

۴ _ خالیکی تری هاوبهش له نیوان (فری فری) و (دایه! باوه!) دا ئەوهییه که له
 ههردوکیاندا گالته به شه فاعه تی له خوړا کراوه، شه فاعه ت _ به لیکدانه وهی
 شه ریعته تی _ له (شه فع) _ واته: جووته وه _ هاتوو، واته که سیك هاوړی و
 ته واو که ری که سیك بیته، ئەوکاته ئەو که سه بزی ئەبی به (شفیع) و تکای بو ئەکا
 له باره گای خواوهندی مهزن، بهم پییهش بیته ( ) هه روا فشه و هه وانته
 نیه پیوستی به هه ولدان و کار بو کردنه، خو شه ویستیه کی درۆینه بهس نیه بو
 ئەوهی بهر شه فاعه تی چاکان و پاکان بکه وی، مه لای گه ورهش به دهر خستنی
 لاوازی و بی دهسه لاتتی شیخان له بهرام بهر موسیبه ت و کیشه کانی رۆژگاری
 ئەمرو، ئەوه ئەسه لمیته که ئەمانه له رۆژی قیامه تیشدا هیچیان پی ناکری .

مه لای گه وره دوا ی ئەوهی باسی ئەوه ئەکا که فرۆکه جهنگییه کانی
 ئینگلیزی پوان خواز و داگیر کهر بومبارانی شاری کوپه ده کهن، له سه ر زمانی
 منداله که ئەلی: " ... تهق بۆمبا تهقی، شیخ هه لات. ئەوجا فری فری له ترسان
 بالی گرت. ئەها ئەها ئەوه غارده دا بو کونیککی خوی بشاریتته وه، ئای ئای ئەوه

چوه ناو شهشکته ته که وه! ها ها چوشه بنه بانى!!! " پاش ته مه له سه زمانى گه وره کان شه لى: " تهى مالى ويرانم. خو شيخ هه لات و خوئى شارده وه! ده کوو خانه ت خه را بى يا شيخ! ته دى له زه لزه لهى رۆژى قيامه ت.. له سايقهى ئينشقاى سه ماوات.. له شه هيق و زه فېرى جهه ننه م چون نه جاتمان ده دا؟! "

مه لای گه وره به م شيوه به له بېرۆکهى (شه فاعه ت) ته دا، که کرا وه ته سابا تى بو حه سانه وه و پشوو دانى ته مه ل و بى کاره کان.. شه ريعه تيش به وه له بېرۆکه که ته دا که شته که شه بېته هه رکه بو خوئى و به هه شته شه بېته جى سهر سه رى و هه رچى و په رچيه کان شه گه ر شه فاعه ت به و شيوه به بى که کۆلکه مه لايان باسى ليوه شه که ن، پراونه به نمونه به کى تا رادده به کى دريژ چون گالته به بېرۆکه که و شه و که سانه شه ته کا که با وه رى پى شه که ن: " له رۆژى کى عاشورا دا خه لکى شاريک له حوسى نيهى شاره که يان تو په ل بى وون و ده گريان. له مالى خيره ومه نديکيش هه ريسه و شلهى عاشورا ليرابوو که بدرى به شيوه ن گيران.

"ژنيک له و شاره دا هه بوو، ته واو دا وين پيس و به دناو. له شى خوئى ده فروشت و به و پاره گلاره ده ژيا شه و خو فروشه بى شه رمه شه وه نده با زارى گه رم بوو که هه موو رۆژگارى سالى _ ته نانه ت رۆژى عاشوراش _ بى کار نه بوو. له و رۆژى عاشورايه دا چه نده پيا وى کى هه رزه کارى گونا هبارى ده پالدا بوو. ژنهى به که ل ده بوايه بو که له گا کان شيو لى بنى ده فرياي فرا وينيان خا.

"ئاگر نه بوو، ده بوو له مالى جيرانان ئاگر بىنى. مالى کابراى خيره ومه ندى ده وله مه نديش زور نزيك بوو. ويستى له موبه قى شه وان سه ره بزوتيك وه ده س خا ت. ئاگرى بن به رۆشه کان دامرکا بوو، بزوتيه کان به خو له ميش داپوشرا بوون. ويستى به فوويه ک دوو پۆلوو وه گه شى نى. مشكى و دوو که ل چوونه چاوى. چاو

ئاوی کرد، یهك دوو دلۆپی لی وهری.

لهو ده مهش دا رهوزه خوان له باسی حوسین گه شتبووه ئه م مه بهسته كه ئیمام له ناو قولكه دا قه تیس مابوو كافر ده وره یان لیدابوو...."

تا ئه گاته: "ئیماندارانی گوینگر دایاندایه قولپی گریان. دوو تنۆكه ئاوی چاوی ئه و ژنه تیوه بی شه رمهش له و كاته دا هاتبووه خوار به بی ئه وهی كه گریابی و به بی ئه وه هه ر بیری لای عاشوراش بیته."

"له پاش چه ند سالیك ژنه مرد. خه لك هه زار جوین و نه حله تیان بو نارد كهس نه یده وت ئیمانی برد."

"وا هه لكه وت له شه ویكا ئه و به دكاره هاته خه وی ئیماندارك، چی بیینی! ئه و سۆزمانی كۆنه جنده، ئه وه نده ساز و به كه یفه خوا بزانی. له پله ی به رزی به هه شتا له گه ل ژنه به هه شتیه كانی داوین پاك تیکه لاه و به وه پری خۆشییه وه ده ژی. خه ونبین هه ر وا قی و پما. به سه رسوپمانه وه پرسی تو چون گه شتوتیه ئیره؟ چون له به هه شتدا ری دراوی و ئه ویش وا به قه در و حورمهت؟"

پاش هه ندی قسه كه ژنه ی به دكار بو ئیمانداره كه ی باس ده كا و وینه حه شری بو ئه كیشی، ئه لی: "خوایه! منی بابان ویران و سه ره به ههش چی بكه م؟ نا هومید و هیوا بپا و چاره رهش و سه ر لیشیواو، لیم روون بوو به هیچ ئاوایهك له م قیرانه رزگار نا بم. كه چی له پ و نه كاویك دیتم سیایی گونا هه كانم با بردی. قورعان و ته رازووی حه شر له لام نه مان. ته نانه ت خوا وه ندی گه ورهش له هه ره شه گوره شه كه ی كه م كرده وه. هه رو گیفی پیشووی نه ما. نه م ده زانی خه به ر چی هه ر چاوی خۆم هه لده گلۆفی. لام وابوو خه ونه ده یینم. له پ دیتم واتكا كاری هه ژار و خاكه سه ران ته شریفی هات. به په له له پیلیم نه وی و هینامیه ده ر له

دادگای پرمه ترسی و خستمیه سهر شه قامه پړی بهره و بههشت. گوتی بړو!
رزگارت بوو."

نه و چیرۆکه ی د شه ریه ته له مه لایه کی بیستوه و نه یگړیتیه وه زۆری
به ده مه وه یه و له بهر در یژییه که ی من همووی باس ناکه م، باسه که وایه که نه و
ژنه بهر شه فاعه ته تیمام حوسین نه که وئ و که نه چیته بههشت نه بینئ
بههشت پره له هاوشیوه ی خوئ، بۆیه له خه ونه که دا به تیمانداره که نه لئ:
"دیتم زۆریه ی زۆری بههشتیه کانی هاومالم هیچیان له من که متر نه بوون. لات
و لوت و چه قو کیش و گیر فان بړ و کیشه کړ و عه وام فه ریب و حاجی سو توخوړ و
هه تیوبازو درۆکه ر و خان و ناغای گهل چه وسین و چه ته و دز و تالان بهر و
کر یگرته ی نیستعمار و سه رمایه داری بی بار و لوئی و پوئی دامینته ر و ژنی
سوک و خو فرۆش و کو لانه گه ر و له م جونه بی فه رانه بوو.."

رزگار بوونی نه م ژنه خو فرۆشه ته نه ها له بهر نه و دوو دلۆپه ئاوه بوو که له
رۆژی عاشورادا به هوئ دوو که له وه له چاوانی هاتۆته ده ر! شه ریه ته پاش
گیرانه وه ی به سه رهاته که نه لئ: "نه گه ر نه م چیرۆکه راست بی و چرووک نه بی،
ده بی بیژین هه رچی فه رمانی خوا یه، هه رچی له ناو قه ر عاندا یه، هه رچی
پیغه مبه ر بۆی هاتووه، هه رچی تیمام فه رموویانه، هه رچی ده رباره ی جیهاد و
شه هید بوون له راهی خودا بیستوومانه، هه موو حیکمه ت و ده ستوور و پړی
وشوینه کانی عاسمان، هه موو کرده وه و ئاکاری باش و په رند و خوا په سه ند و
نه ر ک کیشان له پړنگای دین، سه رانسه ری به رامبه ره به دوو تنۆک ئاوی چاوی

نه گریاوی به دکاره یه کی خو فرۆش!" .

۵ - مه لای گه وره و د. شه ریه تهی هه ردوک شه ونده توورهن له و که سانه ی به درۆ و خورافات زۆج ده بن و فریو ده خون که هه نی جار جنیویشیان پی دده دن، پروانه مه لای گه وره ده باره ی هه ندی ده رویش و ته لقه ی له گوپی شیخان چی ته لی: "داخه که م شه وانه ی که زۆر که رن دووباره ده بنه وه که ره که ی جارن، ده چنه خزمه ت شیخ و ده ست و پی ماچ ده که ن و ده لیین: قوربان له سایه ی هیمه تهی تووه سه لامه ت بووین و زیانمان نه هیئا".

"یه کیئک له مریده هه ره گه وره و گه و جه کان ده لی: به خودا، به غه وس چاوم لیبوو که بۆمبا ده هاتنه خوار هه زه تهی شیخ ده ستی وه بهر ده گرتن، له ئیمه ی لاده دا".

له به رانه ریه شه وه پروانه شه ریه تهی له دوای هیئانه وه ی قسه ی مه لایه کی گیلی شیعه، ده باره ی سوودی بازرگانی زیاره تهی که ره له، چی ته لی: "ده ئاخه چۆن پی نه که نم؟ ده یاخوا نووسه ری گه وره ی سوال که ره و چه وره ی ناره سه ن! مالت برمی بۆ که ریه تیت! ته گه ره بۆ خۆت گیل و حۆل و مال و ویرانی، خه لکی بۆ به که ره زانی؟ من نالیم میشتک کاربکا، به لام هه ره چاوت کویر نه با و ده ور و به ری خۆت دیبا، ده تزانی که شیرکه تیکی چکۆله ی بازرگانی له ژاپوندا چه ند شه ونده ی بینه و به ره ی ئالوگۆپی مال و کالای تیدا هه یه".

۶ - ته گه ره به وردی پروانینه هه ردوو نامیلکه که باش تیده گه یین: هه ردوو نووسه ره باش له رای خه لکه بی ئاگاکان و خورافه په ره سه ته کان حالی بوون و له تانه و

ته شه ره کانيان نه ترسان و باکيشيان نه بووه هر چيشيان پي ته لئين و چيان له باره وه نيژن.. مه لای گه وره له سهر زمانې باو کيکي شيخ پهره ست به منداله وريا و چاو کراوه کهي که پرسياړي ژيرانه ي لي ته کاو ته م وه لامه کهي نازاني چه ندين جنيو ته گيړپته وه، بوغونه: "هه ي مال ويران! تو ئيمان ت نيه، کافري، زه نديقي، له دين دهرچوي.. "يان: "سه يري ته م هه تيوه بيژيه، ته وه دهرسي شه يتانيه، به قسه ي مه لايان باوه ر ناکات "يا: "ته ي له و مال خراپه! ته تو چيت به سهر شتي واوه يه؟ والله ته وه شه يتانه، سهر م به فه ته رات ددها!"

شه ريعه تيش قسه ي ناخونده مه زار په رسته کان له باره ي خوځيه وه باس ته کاو ته لي: "ته مجاره بابزانين مه لاکان چيم پي ده لئين؟ ته م کاورا سميل تاشراوه ي شه پکه له سهره ي بي فهره ي مل به په تي کافرانه پيچراوه کييه؟ کي ريډاوه دست ده کاری ئيمه وهردا؟.. ته م تازه له کافرستان هاتوته وه، ئيمانه کهي دژړاندووه. گه ره کي تي باجده ره مسکينه کامان فريو بدا و له پري دهرکا و نه هيلې به گويمان بکه ن. ته م ناژاوه چييه کافره، فره شووي لي هه لکيشاوه پيوسته له ناوي بهرين "

٧- به م خاله کوتايي به به راورده سه ريځيه که م دينم، ته ويش هه ندي قسه ي هه ردوو نووسه ره که زور پيک ده چن له باره ي داهاتووي لاوان و خراپي په روه رده ي گه وره کانه وه، به تاييه ت داواکاني هه ردو کيان له هه ردوو چيني پيران و لاوان.

مه لای گه وره خوا پله ي به رزکا ته لي: "ته ي ثامان، ره بي ده خيل.. ته وه چي

بوو؟ چۆن وای لیتهات؟ شه و هات و باتی کهرامهت و حیکایه ته به جارئ ئیمه ی
گۆرئ، شه گهر لی گه پابان هیچ نه با له جئیی خۆمان ده ماین و شه و نه نه به عار دیدا
نه ده چوینه خواره وه "

د. شه ریعته تی ناوا شه لئ: " شه گهر بتوانی حاجیاغا و پۆلنه کان له بهر یهک
پاگری و سه ریۆش له سه ره هۆشیان داگری، ده زانی شه و مندالانه له چا و شه و باوکه
چه ند زانا و دانا و زرینگ و وشیارن "

له جییه کی تر دا مه لای گه وره شه لئ: "... منداله سونی، به تاییهت مندالی
کوردان، قهت له زه کای خهلق ناگۆرئین، له سه ره شه و بی که سیه ئیمرۆ
شوکر مندالی کوردان به نه وعی بو شه و جی شه علا ده فرن هه رچی دۆسته حهق
وایه که یفی پی بی، چونکو زۆر باش ده خوئینن، عاقیبهت بۆیان باش شه بی،
ده چن بو بلندترین پایه "

شه ریعته تیش شه لئ: " باوکی بهر پیز! پیت خۆش بی یان لات گران بی، زۆر
هه له ی و له ته له ی هیچ نه زانیندا گیرۆده ی بووی! به لئ کورپت یا کیژه کهت له
سه ره تا منالی شلک و ساوا بوو هه رچۆن خۆت ده فه رمووی وابوو. ده ست گرت
به داره_ داره فیری بهر پیه چوونت کرد، تیت گه یاند تارهت گرتن و ده ست نوئیز
هه لگرتن چۆن شه بی، هه رچی ده رباره ی زه یاره تی ئیمام زاده وه ده تراتی به ویشته
گوت. واته به قه د خۆت زانات کرد. به لام شه م کیژته، شه و کورپته، له فی رگه ی
سه ره تاییرا تا ناوه ندی تا چۆته پله ی دانشگا گه لیک شتی وا فی ربوو هه که بۆنیشته
نه کردوو ه "

---

45 (هه مان سه رچاوه : ۱۲۱ .

46 (هه مان سه رچاوه : ۱۲۲ .

دوا قسہ و دپڑہ کانی مہ لای گہ ورہ باسی تہ وہ تہ کا کہ تہ قل و عیلم لہ ناو موسولمانان " نہ مایہ، فریہ، ریشتیہ.. لام وایہ نایہ تہ وہ، مہ گہر مندالائی کہ تازہ پی دہ گہن فیلہ کی بکہن، فاقہ و داویکی دابننہ وہ بہ لکو تہیری علم و عہ قلی پیوہ دہ بی، دہیگر نہ وہ، تہ ویش لازمہ باو کہ کانیاں لییان گہرین لہ سہر عہ قلی گہ ورہ بن، لییان نہ گورن " .

دوا دپڑہ کانی د. شہریعہ تیش لہ (دایہ! باوہ!) دا تاوایہ: " تیمہ دہ بی تازاد بیر کرد نہ وہ، تازاد ژیان بخہینہ میٹسکی خہ لکہ وہ. کاریک بکہین لاوہ کافمان وپڑی کاروانی شارستانیہ تی گہ شہ داری تہم زہ مانہ بخہینہ رپ و نہ شہیلین دینہ راستہ کھی _ کہ خوا و قورعان فرموویانہ _ لہ دہس بدہن. قورعانہ کەش نہ کہینہ تہ لیسمی دیوان، لامان وابی ہیچ کہسی ناشی بیزانی " .

ہەر وهك تهلئ: " باوہ! دایہ! تہم دنیاہ _ کہ تپوہ لی بی خہ بہرن _ زور گورپا وہ. دوژمنانمان زور بہ ہیژن. تہ گہر تیمہ ش بہ بیر و برپوای تازوہ خو نہ نوینین بہر گہی لیٹاوی رورژاوا ی زانا و چا وچنوک ناگرین " .

تہ وہی بہ کورتی تاماژہ مان پیدا چہ ند خالیکی ہاوبہش و ہاوشپوہ بو لہ نیوان دوو نامیلکہی (فری فری قہل فری) مہ لای گہ ورہ و (دایہ! باوہ! کی خراوہ؟) د. عہ لی شہریعہ تی دا، راستی تہ گہر کہ سیک کاتی زیاتری ہہ بی و وردتر سہیریان بکا شتی جوانتریشی دہست تہ کہ وئ و بو ی روون تہ بیٹہ وہ، بہ لام تہ مہی تیڑہ تہ نیا سہر نیکی خیرا بو بو تہم نامیلکہی بہر دہستی خوینہری بہر پیڑ و ہیچی تر.

47 (ہہ مان سہرچا وہ : ٢٣٠ .

48 (ہہ مان سہرچا وہ : ٢٣١ .

کاره‌که‌م له‌م چا‌په‌دا :

به‌کورتی من له‌ دووباره‌ له‌ چاپدانه‌وه‌ی ئه‌م نامیلکه‌یه‌ی مامۆستا محم‌دی جه‌لی کۆبی دا‌ چهند کارێکم کردووه‌:

١_ نووسینی چهند دێڕێکی کورت له‌ باره‌ی ژبانی مامۆستای نووسه‌ره‌وه‌ که‌ نووسه‌ر به‌ و خۆینه‌ره‌ گه‌نجانه‌ ئه‌ناسینی که‌ تا ئیستا گه‌وره‌ زانایه‌کی وه‌ک مه‌لای گه‌وره‌یان نه‌ناسیوه‌.

٢_ تۆمارکردنی ناوی به‌ره‌مه‌مه‌ نووسراوه‌کانی مامۆستای خوالێخۆش بوو، که‌ چهند دانیه‌کیان چاپ کراون و زۆربه‌یان به‌ ده‌سنووسی و چاپ نه‌کراوی ماونه‌ته‌وه‌ تا ئیستا.

٣_ ده‌رخستن و پيشاندانی چهند لایه‌نیکی گ‌رنگ له‌ ژبان و که‌سیتی مه‌لای گه‌وره‌، که‌ زیاتر گه‌وره‌یی و بلیمه‌تی ئه‌م پیاوه‌مان بۆ ده‌رته‌خات.

٤_ به‌راوردکردنیکی خێرا له‌ نێوان ئه‌م نامیلکه‌ی مه‌لای گه‌وره‌ و نامیلکه‌که‌ی ده‌ع‌لی شه‌ریعه‌تی (دایه‌! باوه‌! کێ خراوه‌؟) که‌ مام هه‌ژار کردوویه‌تی به‌ کوردی.

٥_ دووباره‌ نووسینه‌وه‌ی (فری فری) به‌ رێنووسی تازه‌ی کوردی، چونکه‌ له‌ چاپه‌که‌ی ﴿(١٩٥٧)ی چاپخانه‌ی کوردستان له‌ هه‌ولێر﴾ دا‌ زۆر پیتی کوردی به‌ رێنووسی عه‌ره‌بی نووسراون وه‌ک (ئ) که‌ به‌ (أ) نووسراوه‌، من هه‌ولمه‌داوه‌ هه‌موو ئه‌و پیتانه‌ وه‌کو رێنووسه‌ راسته‌که‌ی بنووسم.

٦_ روونکردنه‌وه‌ و ماناکردنی زۆرێک له‌ و وشانه‌ی که‌ بۆ لاوه‌ خۆینه‌ره‌کانی ئه‌م

دەور و زەمانە گرانن، چ شە و شە عەرەبىيانەى كە زۆر بە كار ھاتوون، چ شە و شە كوردىيانەى كە ھى شىۋەزارى ناۋچەى كۆيە و ھەولپىرن و خەلكى نىزىكى سلىمانى و گەرميان باش لىيان ھالى نابن.

٧_ ھەرۋەھا لە پەراۋىزدا ھەندى رۋودا و باس م رۋونكردوۋەتەو كە پىنۋىستىان بە رۋونكردەو ھەيە، چونكە چاپەكەى (١٩٥٧) تەنبا (٣) پەراۋىزى ھەيە كە چەند شتىكى كەم زۆر بە خىرايى رۋون ئەكاتەو، من شە و پەراۋىزانەم وەك خۆى نووسىۋەتەو ھەندى پەراۋىزى ترم بۆ داناو.

لە كۆتايىدا ھەز ئەكەم دوو تىپىنى بىخەمەرۋو:

١_ ھۆى دووبارە لە چاپدانى ئەم نامىلكەيە زياتر ئەو بوو كە چاوم كەوت بە چاپەكەى (١٩٥٧) و خويندەو ھەيە بىنم سەرەراى تىپەرپوونى شە و ھەموو سالى بەسەر نووسىن و چاپكردى دا كەچى ناوەرۆكەكەى ھەر تازەيە، يان ناشوكرى نەبى عەقلى خەلكى ھەرۋەك خۆى و بە كۆنى ماوۋتەو، بەتايىبەتى لەم يەك دوو سالىەى دوايىدا ديسان لىرە و لەوئى كەسانىك دەر كەوتوون بەناوى (شىخايەتى و مەھدى بوون و كەرامەت و شىفادان) ھو خەرىكى قۆلپىرن و چاوبەسكردنى خەلكى رەش و رەجال و داماون، يان ھەندى كۆلكە مەلا _ كە ناوى مەلا و زانا پاك و چاكەكانىش ناشىرىن ئەكەن _ بانگەشەى شەخس پەرسىتى و قەبر پەرسىتى و پەنابردنە بەر ئەوليا و ئەوسيا ئەكەن و بى شەرمانە ھانى خەلكى ئەدەن بۆ ھاوھل برىاردان و لە خوا دووركەوتنەو. ھەربۆيە زۆرم بە پىنۋىست زانى ئەم نامىلكەيە دووبارە لە چاپ بدىتەو، بەتايىبەت لەبەر ئەو ھى شىۋەى نووسىنەكەى كە رەخنە گرتنىكى پر لە گالتە پىكردەن زۆر گونجاو بۆ ۋەلامى شە كەسانە، چونكە من ۋەلامى زانستى بە شاىەنى ئەوان

نازانم، یان ته وان شایه نی خو هیلاک کردن و به لگه هینانه وه نین، به لکو ته م شیوه وه لامه ی مه لای گه وره سه روزیاده!

۲_ وه ک ئیشاره م بو کرد، زۆریه ی نووسینه کانی ماموستا مه لای گه وره وه ک زۆریک له زانا بلیمه ته کانی ترمان تاکو ته مپوژ به چاپ نه کراوی ماونه ته وه، جا ئیره جیی خویه تی تییدا داوا بکه م له کهسانی دلسۆز، پيش هه موولا پرووی ده م له برایانی نووسینگی (ته فسیر) ه، که خه میکی به ره هه مه کانی ماموستا بخۆن و چیت نه هیلن له تاریکی سوچی کتیبخانه که ی مالی ماموستادا بمینیتته وه و هیممه تی بکه ن و وه کو ته فسیره که ی بیخه نه پرۆزه ی له چاپدانه وه.

پاش ته م پيشه کییه کورته، له پهروه ردگاری میهره بان ده پارپیمه وه که ته م کاره ناقابیلهم به خیر لی قبول کات و پاداشتی هه موو ته و که سانه ش بداته وه که له ناماده کردنیدا هاوکاریان کردم، به تاییه ت ههرسی قوتابی خوشه ویستم (شقان ئیبراهیم) و (ئه حمده موحه ممه د) و (نه هرق فوئاد).

...

قانع خورشید

صمود شهوی جمعه له سه ره شه ممه

۲۲ | رجب | ۱۴۲۹ هـ ک _ ۲۵ | ۲۷ | ۲۰۰۸ ز

* (بۆیه به تاییه ت رووی ده م له و برایانه کردوه، چونکه وه ک بزاتم بنه ماله ی مه لای گه وره سه ره رشتی له چاپدانی زۆریک له نووسینه کانی ماموستایان داوه ته دهستی ته وان.

فری فری قہل فری

نوسینی:

مامۆستا مهلا محمدی جهلی کۆیی

(مه لای گه وره)

۱۹۴۶-۱۸۷۶

(خوا دهره جاتی عالی کا)

ئینسان ته گهر به گه وره یی ته حوالی مندالی له یاد بی قیاس له
ته حوالی گه وره یی بکات فهرقیکی زور سهیر ده بینی و ته گهر به چاوی
دل ته ماشاکا ده زانی ته و فکری که له ساتی مندالی دا هه ییوو زور
پاک و زورچاک بوو، ته ماما به ته ربیه ی دایک و باوک و کهس و کاری فکری
لی گوراو لییان تیکدا.

له یادمه به منالی گه مه _ یاری _ یه کمان ده کرد (فری فری قه له
فری)، چهند مندالی دهوریان لیک ده دا، یه کئی ناوی چهند بالنده یه کی
ده هیئا، له گهل ناوی بالنده که مناله کان ده ستیان بهرز ده کرد هوه و له و
میانده دا ناوی چشتیکی ده هیئا که نه فری، تهوی دهستی هه لپریبا
تیده کهوت. ناوی ته و شته نه ختیک و یچوو ⁴⁹ بوو له گهل ناوی
بالنده یه کی، بویه ته و منداله لیی تیک ده چوو، ده یگوت فری فری،
فری فری کوتر فری، فری فری کو تک ⁵⁰ فری. تهوی دهستی بلند کرد با
تیده کهوت و منداله کان تیر پی پی پیده که نین و گه مه یان پی ده کرد، فری
فری قازی بازی فری، فری فری قاز فری، فری فری ⁵¹ فری.
دیسان تیده کهوت، چه پله یان بو لیده دا، قه شه ری _ گالته _ یان پی

49 (هاوشیوه بوو، بهود ده چوو.

50 (تووتک، بیچوه سه گ.

51 (دادوهر، قازی.

دەکرد، يەئنى ئەو مندالانە بە فېرى خۇيان جىاوازى و تەمىزىكى باشيان ھەبوو چى دەفېرى و چى نافرې، چۆن دەفېرى و چۆن نافرې، بەچى دەفېرى، بە چاكى دەيانزانى.

لە پاش گەورە بوون و ھۆشى قەوم وەرگرتن.. دەبينىن فەرقىكى زۆر ھەيە، بە جارې ئىش سەرەو بن بووہ. ئيمان بە كەرامەت فېرى بەتەواوى گۆرپوہ، : بەھىممەتى شىخ فېرى فېرى كەر فېرى، دەبى دەست بەرزكەى. فېرى فېرى شىخ بەخۆى فېرى، دەست بەرزكەى. ھەيھاوار.. بۆ خاترى خوا.. بۆ خاترى پىغەمبەر! چۆن دەست ھەلپرم؟ ئەو كەرە گۆى درېژە.. ئەو شىخە سەر زلەى ورگ پانى مل ئەستورە چۆن دەفېرى؟!

ھەى مال ويران تۆ.. ئيمان نىە، كافرې، زەندىقى، لە دىن دەرچووى، نازانى شىخ خۆشەويستى خودايە، ئەمە كەرامەتى ئەوليايە. تۆ نەت بيستوہ لە مەلايانى موتەبەحىر كەرامەتى ئەوليا ھەقە؟ ھەر چىكى لە خوا بخوازى بۆى دەكا، تۆبە بكە دەست ھەلپرە.

برام لازم نىە ئەوى خۆشەويستى خودا بى بفرې، فېرىن قاعىدەى ھەيە.. پىغەمبەر، ئەبوبەكر، عومەر، ، عەلى خۆشەويستى خودا بوون و نەفېرىن، بەلان چوئىلەكەى دەفېرى و خۆشەويستى خوداش نىە. كورە مال رماو! ئەوہ چشتىكى ترە، وەرە ئيمان بىنە، دەنا شىخ غەزەبت لى دەگرې، خوداش لىت خۆش نابى، پىغەمبەرىش شەفاعەتت

بو ناکات.. خولاصه به سه د دهسیسه و فروفیئل منداله که وهرده گیپرن و لهسه ر فکری حهقی لاده دن.

دیسان: فری فری فرۆکه _ ی ئینگلیزی فری، هاته سه ر شاری کۆیه ⁵² بۆردومانى ده کات.

منداله پاکه که خیرا دهست هه لده پری، گه وره کان دهست هه لئاپرن.
مندله که ده پرسى: بۆچ دهست هه لئاپرن؟ ده لئین: برۆ که ره .. چ
حه ددی هه یه! فرۆکه چیه .. چۆن ده فری؟ ته وانه کافرن، چۆن به حه وا
_ ئاسمان _ ده که ون؟ خو شیخ و ئه ولیا نین بفرن!؟!

منداله که: وهرن بو خاتری خودا دهست هه لئاپرن دهننا زهره ر ده که ن..
به خوا ئه وه هات، گرپه ی دى، بۆمبای زۆر پى یه، یه که کتان پيدا بدا
به ر بکه ون هه موو پارچه پارچه ده بن.

گه وهره کان: برۆ مندالی نه فام.. ته ماته هه لمان خه له تیینی تا
تی که وین و پیمان پیبکه نی!

منداله که: به خوا مه به ستم ئه وه نیه، بو ئیوه مه، حه یف ده که م
بغه وتین..

گه وره یه ک: ئه ها به خودا ئه وا هات.. کوره که راست ده کا، ته قه ی

⁵² (له سالی ۱۹۲۴ دا ئینگلیز شاری کۆیه ی بۆمباران کرد.

بۆمبای هات له بهر "قشله" ی⁵³، تهقی.. عاردی له زاندهنگیکی زۆر به هیزی هات، هەر وهخت بوو پهردهی گویم بدریتن، ئەمما مەترسن شیخ به هیممەت ناهیلێ زیانمان پێ بگات.

مندالە که پیکه نی و وتی: باوکم! خۆتان بشارنەوه ئەوه ئیشی شیخ و میخ نیه! ئەها، هاها... بنۆرن! شیخ ئەوا بۆ خوشی هەلیدی. تهقی بۆمبا تهقی، شیخ هەلآت. ئەو جا فری فری و له ترسان بالی گرت. ئەها ئەها ئەوه غاردهدا بۆ کونیکی خۆی بشاریتەوه، ئای ئای ئەوه چوو ناو ئەشکه و تهوه! هاها چوو شه بنه بانێ!!!

گهوره کان: ئەمی مائی ویرانم، خۆ شیخ هەلآت و خۆی شاردهوه!! ده کوو خانەت خراب بی یا شیخ! ئەدی له زهله لهی رۆژی قیامەت و له صاعیقە ی ئینشیقاقی سه ماوات و له شه هیق و زه فیری جهه ننه م چۆن نه جاتمان ده دا!؟! داخه که م په کوو چۆن عه قلی لێ گۆرین به درۆ ده له سه، کوو مائی خوار دین!!! له دین و دونیای کردین! به خودای هه مووی درۆ بوو! هیممه تی پلا و خوار دنی لێ کردین به هیممه ت هیممه ت و به ره که تی، وی ته نها بۆ مائی مفتی بوو.. تهقی، تهقی، تهقی... بۆمبا بارینه، جیی قسه نه ما، هه پراکه ن، هه پراکه ن، چاره سه ره، رۆژی نه فسی نه فسی یه. فری فری شیخ فری، مه لا فری، ئاغا فری،

⁵³ (قشله: بینایه که محمد پاشای رهواندز، که ناویانگی پاشای کۆریه، له سه ر گدی کۆن بینای کردوه که که وتوو ته باکووری رۆژاوی کۆیه وه.

ئه فهنه دی فری، مام حاجی فری، صؤفی فری، ده رویش فری، سهگ فری،
میشک فری، همموو فرین.. چوونه په نایان.

مندالّه کان: ئه دی وا بفرن دهنّا تئیده که ون، قور به سهرتان ئه گهر به شه و
هات، به ئه لکتریک⁵⁴ دونیای رووناک کرد، له سه ربانان، له ناو هوشان،
له کولانان، هممووی دیتن، ئه و جا چی ده که ن؟

گه وره کان: تو خوا ئه میش ده بی؟ ئه و جا قوری کوئی که بین به سه ر
خومان؟ کیوه بچین؟ کیوه بفرین؟ ده بی زه وی بکولین و بچینه بن
عاردی.

ئه وا فرۆکه گه پاره، چووه که رکوک الحمدالله یار به بی، ئه و جار هه
قوتار بووین.

داخه که م ئه وانهی که زۆر کهرن دووباره دهنه وه که ره که ی جاران و
ده چنه خزمهت شیخ و ده ست و پیی ماچ ده که ن و ده لئین قوربان!
له سایه ی هیممه تی تۆوه سلامهت بووین و زیانمان نه هیئا.

یه کییک له مریده هه ره که رو گه و جه کان ده لئی: به خودا، به غه وس⁵⁵,

⁵⁴ (کاره با.

⁵⁵ ( ) ( ) : یا کورد گوته نی غه وس: نازناویکی هه لئه و ناشه رعیه که دراوته پال شیخ
عه بدولقادی گه یلانی، گوايه هه رکئ هاواری پی بکا دئته هانایه وه و فریای ئه که وئ،
و شه که ش چاوگ_مصدری فریاکه وتنه له زمانی عه ره بیدا، که سیفه تیکه ته نیا لایقی
خوايه و بۆ هیچ که سی ره و نیه به کاربی.

چاوم لى بوو كه بومبا دههاتنه خوار هزره تى شيخ دهستى وه بهر
 دهگرتن و له نيمه لاده دا، صدق صدق.. .. هيمه تى شيخ
 كافيه، خوى شارده وه.. هيمه تى فرموره.. شكور
 دهچووين، كوره هر شيخ حسابه...

مندالّه كه وهخته له قينان بدرې و تهق بكا. تهو جاره ش فرۆكه ي
 نينگليز فرې له كهركوك، له بهغداد، له موسل، وهك قازو قولينگ
 له سهران دينه خوارې و تهوا له هه موو لايه كه وه هاتن وجى به جى
 كرديانه تاگر باران، قيامه ته.. عالم به له رزه له رزه وه دهستيان به
 هه لاتن كرد. هاوار يا ، شاهى نه قشبه ند،

تومهرمه ندان، خارخاران، پيره مه گروون، پيرۆته سوورى مه رگى، پيرى
 دابان، نجات، ، هاوار، ده خيل. ديسان بهو چه شنه هه موويان
 خويان بزر كرد و خويان شارده وه، كه لى مزگه وت و ته كيه به بهر بومبا
 كه وتن و رمان و خراب بوون. دووباره كه رويشتنه وه خه لكى هاتنه وه
 ده رى زور ترسان، نه سه رى ته جروبه يان ديت كه ميك هاتنه وه سه رهوش،
 ته ميان بوو نه ختى عاقل بن، به لان كه هينديكيان چوون بو لاي شيخ،
 شيخ نه مابوو، مه لا نه مابوو، هه موويان باليان گرتبوو، فرې بوون.
 ته و جا گوتيان به لى به خودا ليمان گوراوه، هر شته قاعيده ي خوى
 هه يه، نيمه به حيكايه تى قاليچه ي سليمان پينغه مبه ر و باسو خواسى
 عيفريتان تيكه وتين، شيخان هه ليان خه له تاندين، فلان سواري قاليچه ي

سلیمانی بو، گوتی به حهقی سلیمان ببه فلانه جی، دست به جی بردی، عفریتان قه لای کچی پادشایان هه لگرت به بناغه وه بردیانه ناو حهوت ده ریایان و له جهزیره دا دایاننا. به عزئی له شه ولیایان دیتویانه که که عبه له جیی خوی نه ماوه، چوو به پیر رابعه ی عه دوویه ⁵⁶. شهی ثامان، ره بی ده خیل، شه وه چی بو؟ چوون وای لی هات؟ شه هات و باتی که رامهت و حیکایهت به جارئی نیمه ی گوری، شه گهر لیگه رابان هیچ نه با له جیی خو مان ده ماین و شه ونده به عاردی دا نه ده چوینه خواره وه ⁵⁷، وه که له حیکایهتی دا ده لئی: شه حمده که وته ژیر زه مین، پییان

⁵⁶ : ژنه سوئی و له خواترسی سه رده می تابعینه، که زوریک له زانا خواناسه کان ده چوونه خزمه تی بو پاک کردنه وه دی دل و دروونیان و یاد کردنه وه دی په روه رد گاریان.. جا پاش چند سالتیک له مردنی شه مافه ته خواناسه، ورده ورده هه ندی له شوین که وتوانی ته ریه ته _ گیل و ویله کانیا _ دونیا به که دروین خستوه ته پال رابعه، گوايه شه مانه که رامهت و ریزی خوابین بو شه زاته موباره که، دروکان له وه زه قترن پیای ژیریان پی بخه له تی، به لام هه ندی فه قیر حال هه ن که باوه به شتی له وه سه یرتیش شه که ن، چونکه مورکی ناینیان پیوه تراوه.. یه کیک له وه دروین هه ی دراوه ته پال رابعه _ خوا لیی رازی بی _ شه وه که گوايه کاتیک چوه بو حه ج که عبه له شوینی خوی نه ماوه هاتوه ته پیره وه بو شه وه ماندوو نه بی!! که چی پیغه مبه ری خوا پینج سه د کیلومه تر ریگه ی له مه دینه وه بو مه که به پی بری و که عبه ش له جیی خوی نه جولوا و کافرانیش = نه یانیه تیا بجیتته ناو مه که که وه _ شه وه بو سولئی حوده ییبه روی دا _، تو بلینی رابعه ی عه دوویه پله ی له پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) به رزتر بی!!!

⁵⁷ (مه به سستی ماموستا شه وه یه شه گهر به م قسه پر و پو و چانه میتشکیان تیک نه داباین، هیچ نه بی به فیتره تی پاکی منالی شه ماینه وه، شه گهر هیچیش فی نه باینایه و عاقلتر نه بوایه ین

گۆت: دوو بەران دېن رۇژى جمعە، خۆت ھەلئدە سەر بەرانە سېپە كە بەسەر ئە كەوى، ئە گەر بگەويە سەر بەرانە رەشە كەى لە حەوت تەبەقى زەوى رۇدەچىت. قور بەسەر، خۆى ھەلئا كەوتە سەر بەرانە رەشە كەى و كەوتە بن حەوت تەبەقى عاردى، چى بگەين تاوانى ئىمە نەبوو.

مەلامى چاك لە وەعزى دا دەيفەرموو: فلانە كەس بەهشتاوى دەچىتە مەكە، دەفېرى دەچىتە ئاسمان، المنتهى، بەهەشت، كورسى، عەرش، ھەمووى دەگەرى، نەمان دەوئىرا دەنگ بگەين، كەرامەتى ئەوليا حەقە لە كىتەبى عەقىدە نووسراوہ وەك موعجىزەى پىغەمبەران دەبى ئىمانى پى بينين.

مندال بە مندالى بە فىتەتى ئىلاھى زۆر زىرەكە، ديارە پرسىيار دەكا.. دەلى: بابە! ئەو بارانە كوو دەبارى؟ كوو وا دەنك دەنك.. تنۆكە تنۆكە دىتە خواری؟؟؟

باب: رۆلە ئەوہ مەلائىكەت دەچن لە بەحرى (ئاوى دەبينن، بە بىژنگى دادەكەن، وەك دەنكە گەنم و جو لەبىژەنگى دىتە خواری، ئەمن لە مەلا وام بىستوہ.

مندال: ئەدى بابە! بوچى ھەندى جاران بەرپژنە دەبارى، دەنكى

خۆ خراپتر نەئەبووين، بەلام بە پەروردەى سەقەت و باسى خورافىيات و ايان لىكردين لە منالى ناخاليتەر بين و لەجياتى ئەوہى تا گەورەتر بين عاقلتر بين، ئىمە تا گەورەتر بين ناخاليتەر و بى فەرتر ئەبين!

گوره یه، جار جاریش نهرمه نهرمه دهباری دهنکی ورد ورد دیتته خواری
وهك خونای ره شمالان؟ به پیتی فهرمووده ی تو دهبی بیژهنگ وسهره دو
هیله کیان هه بی!

باب: سهیری ئەم هه تیوه بیژهیه ⁵⁸ ئەوه دهرسی شهیتانیه، به قسه ی
مه لایان بروا ناکات.

مندال: ئەدی بابه گیان! ئەو بروسکه و گرمه ی هه وری چیه؟
باب_ ئەگه ر سوننی بی_ ده لی: رۆله! ئەوه مه لاتیکه تیکه به قه ده ر
زهنگه سووره یه کی_ زهرده واله_ قه مچیه کی ئاگرینی به دهسته وه یه،
له هه وری ده داو به سه ریدا ده هارپینی، ئەو برووسکه ئاگری قه مچی
ئەوه، ئەو نه ره یه وه دهنگه گه وره یه ش هه ر هی وه.

مندال: ئەدی بابه! جار جاره برووسك له عاردی ده دا ئینسان و
حه یوانی ده سوتینی، له و جییه بۆنی بارووتی لی دئ و هه ندی جاران
له و جیگایه ئاسن ده دۆزرتته وه.

باب: ئەی له و مال خراپه.. ئەتۆ چت به سه ر شتی واوه یه؟ والله ئەوه
شهیتانه، سه رم به فه ته رات ده دا.

باب_ ئەگه ر شیعه بی_ ده لی: "

"، موحته هیدی نه جه فی ته شرف و که ره لای

⁵⁸ (زۆل، مندالیک که به جووتبونی حرام خولقایی. کورد به هه ر که سیک هارو بی عار
بی نه لین زۆل.

موعه للا وایان فەرمووه .

مندال: ئەلبەت ئەلبەت وایه بابە، تەواوه .

کۆری شیعه زوو بڕوا دەکا، ئەمما منالی سوننی زرەنگن بە قسهی پڕ و پووچ ناخەلەتین ئیلا ئەوانه نه بی که وه کو شیعان ئیمانیاں به ئیمام هیه، به شیخان بی ئەوانیش دەگۆرین. دەنا مندالە سوننی به تایبەتی مندالی کوردان قەت لە زەکای خەلقى ناگۆرین، لەسەر ئەو بی کەسیه ئیمرو شوکر مندالی کوردان به نەوعی بۆ ئەوجی ئەعلا دەفرن هەرچی دۆسته حەق وایه کەیفی پی بی، چونکو زۆر باش دەخوینن، عاقیبهت بۆیان باش ئەبی. . دەچن بۆ بلندترین پایه .

هیوای من به ییچوه کوردان ئەوهیه به قسهی پڕووچ نه گۆرین، تەماشای خودای بکەن، خەلق و ئیجادی ئەو بیننه بەرچاو، قەواعدی تەماشاکەن. ⁵⁹ چ نیه. . گوی نە دەنی، چی خوا

کردیبتی به عادات ئەوه باشه، ئەگەر به عەقل تەماشای کەرامەتیاں کردبا دەیانزانی فائیدی چیه، بۆ هەموو شتی تەشەبوسیاں به کەرامەت نە دە کرد. ئەوه راسته شیخ دەفری به لۆقی دەچیتە مەکه و نوێژی سبەینی لە مەککه دەکات، ئیشراق لە مەدینە، ⁶⁰ لە

59 (شتی ناباو و سەرسۆر هینەرە، ئەو شتانە ی لەباو و عاداتی مرۆقدا

دوباره نابیتتەوه و لەسەر وی تواناو وزە ی مرۆقە و هیه .

60 (چیشتنگا .

قودس، نیوه رۆ له به غدا.. بۆ هه موو میللهت چ که ئک ده گری؟! سوودی چیه؟_ تا ئیمپۆ چه جاجی قوربه سه ر پشتی ده شکا، له سه ر حوشت گه لیکیان به ر ده بوونه وه، ئیسک و پروسکیان ورد ده بوو، چل په نجا رۆژ به سواری حوشت حنده ر حۆیان ده کرد، تۆک و لۆکیان ده چوو. ئایا بۆ میللهت فایده ی چی هه یه که شیخ فری یا نه، چوه مه که یا نه چوه مه که، بفری و نه فری.. ته ماشای له وحی مه حفوزی کرد، ئەوی تیا بوو بۆی که شف بوو، چ سوودی هه یه؟ بابه گورگور ناگری شالۆی هه لسا، به غدا ی ترساند، که ئاوی نه وتاوی بکا. به علم و فه ن و هه نده سه زه وتیان کرد و ته مایانه ته م نه وته بۆ ئه وروپا به رن، ئیمه حۆمان له مائی حۆماندا بی به ش بووین، که شفی عیلمیمان نه بوو، ئەو له ناو عه ردی دا بوو لیمان بزر بوو، ئە جانب⁶¹ به ده ریان خست، ئیمه ش هه ر خه ریکی له وح بووین! قه ی ناکات، له ویش سه ر فی نه زه ر.. ئەم قورئانه له لوح بۆ پیغه مبه ر⁽ هاته خواری، بۆچی ئەم وه لی و شیخانه ته ماشای ناکه ن؟ ته نانهت که میان

⁶¹ (مه به سته له ولاته بیگانه داگیر که ره کانه، وه ک ئینگلیزی ئه وساو ئه مریکای ئیسته . که پیاری ژیر ئەم قسه یه ی مه لای گه وره ئه خوینیته وه، که نزیکه ی سی چاره که سه ده له مه ربه ر نوسیویه تی، گه وره یی عه قلی ئەو که له پیاره و کلۆلی ئەم میللهت له قورا چه قیوه ی بۆ روون ئه بیته وه، چونکه هه مان ئەو ده رده ی مامۆستای خوالیخۆشبوو باسی کردوه ئیستاش له کۆمه لگه دا هه ر ماوه و، هه مان عه قلی دو اکه وتووی گۆر په رسته ی و شیخو میخ به خوا زانییش هه ر باوو بلاوه له نیتو خه لکیدا، سه ده ئه فسوس و هه زار مه خابن.

به‌رەشخوینیش دەیزانن.. بە مەعنا هیچ، ئەویش خراپە، نابێ ئەوان،
 کە ئێمانیان هەیه بە قورئان کە کەلامی خوایه، بیزانن. فکری
 موسلمانان هەر بەولاو بەولادا دەفری، بەپراستی پوو لە پڕیگەمی پراست
 ناکەن.

فری فری.... بە فکرم هاتەو: فری فری کەری دەجالی فری، کەری
 واهروھوپ گوئی ئەوەندە درێژە حەفتا هەزار جوو⁶² لەبن سیبەری
 گوئی دا پادەوہستی، شەقاوی لە مەددی نەزەرە⁶³، بە چل رۆژ هەموو
 دنیا دەگەری، خصوصاً نەرەدیویکی وەک دەجالی سواربوو.

مندالە کە: ئەوا کەرامەتی ئەولیا یاغان سەلمان، عەبدی خوا
 عیبادەتی دەکەن با کەرامەتیان هەبێ. ئەی دەجال، ئەو چیە؟؟ ئەویش
 خۆشەویستی خوایه؟ خودا ئەو هەموو ئیشانەمی بۆ دەکا؟؟ فری فری..
 هەموو خەزینەمی دنیا یە لەدوای سەری وی وەک زەنگەزورە،
 زەردەوالەو، میس هەنگوین بە هاژەھاژ و گرمەگرم بە ئەمری وی
 دەفرن، ئەمە بۆ فری؟! فری فری ئەم چیا یە فری، ئەو چیا یە بە ئەمری

⁶² (جوولە کە، یەھودی.

⁶³ (مەددی نەزەر: تا ئەو شوینەمی چا و پراکت. لێرەدا مامۆستای گەورە ناماژە بۆ چەند
 خورافیات و فەرموودە یەکی هەلبەستراو درۆ ئەکات، کە بەناو شیخ و کۆلکە مەلاکان
 بەناوی ئیسلام و فەرموودەمی پێغەمبەرەو لەبارەمی دەجالەو بەسی ئەکەن. کەچی دەجال
 لەپراستیدا مەرقیکی پیسی لەخوا یاخی ئاساییە، کە بەھۆمی زانستیکی زۆرەو خەلکی
 لەپیتی خوا چەواشە ئەکات و هیچی نر.

ئهو له پره گوريشه له عاردی دینه ده ری به حهوا ده کهون، ده فرن ده فرن وهك دوو بهران شه پره قوچی ده کهن، له م بهرو له و بهر.. ئه مه بو کهس نه بووه، کوو ریك ده کهوی؟!!

گه وره کان: برای باو کم ئیمه موسلمانین به قهولی مه لایان موسلمانین، ئهوی ئهوان فهرموویانه برپوا ده کهین، حهتا ده فهرموون رووبارو نان و گوشتی به دودا ده پروا.

منداله که: چی رووبار؟ چی نان؟ چی گوشت؟ به خوا ئه مه قسه یه کی سهیره، خوژیا ئه من له ناو ئیوه گه وره نه بووبام و ئه م تهرزه قسانه م نه بیستبا له ئیوه. هه رچی مه لا بیلی ئیوه دوای قسه ی بکهون ئه وه قهت نابی. ئه مه دیاره مه لا زۆر برسیه، بی نانه، ئاردی له مالا نیه، له میژه گوشتی نه خواردییه، تامه زرۆیه، خهون به نان و گوشته وه ده بینئ (.. لام وایه ته فسیری ئه م خهونه ئه وه یه

ئیمپرو و سبه ی کیخوا_ کوئخا_ خیر بو خوئی ده کا، دوسی حه یوان سه رده برئ، ده یکا به که شکهك و مه لای ده عوهت ده کا، سه له ی پر له نان و ته به قی پر له چیشتی له به رده می داده نین، مه لا عافیه تی ده کا، لارانیکیش ده نیریته مالی مه لا، مه لاش نه ختی به کولای و هه ندیکیش به برژای یهك دووزگی تریشی لی ده خوا. یا کهسی بووه

وه‌كو بسحاق⁶⁴ ته‌ویش هه‌زی له بووه ته‌ما بوسحاق چاكه، باسی
 خو‌ش خو‌ش ده‌كا واقعا، ته‌ویش هه‌زی له قاورمه بوو له‌گه‌ل
 ساوه‌ری رزی ره‌واندزیان. ته‌مه ته‌وه‌نده نان و گو‌شته بو‌تريت
 خو‌ره‌كانه، ته‌وه له مه‌لای چاك دووره، گو‌شت و نان و هه‌ز به‌درۆی
 هه‌لبه‌ستراو: خیال و خولیای برسیانه، دووره له‌پیغه‌مبه‌ر، چونكه
 پیغه‌مبه‌ر وه‌حی له‌خوا وه‌رده‌گرئ، ته‌شریعی ته‌حکام ته‌كا، دووره له‌م
 نه‌وعه قسه پر و پوچانه ته‌عریف و ته‌وسیفی كه‌ری ده‌جال،
 یاخوا له‌عنه‌تی خوا له‌وه‌كه‌سه‌ی بی كه‌ درۆی به‌زاری پیغه‌مبه‌ری
 هه‌لبه‌ست و عاله‌می مائو‌پیران كرد، كردنی به‌كه‌ری نه‌فامی هیچ
 نه‌زان.. برای باوكم! وه‌رنه‌وه سه‌رحالی مندالی به‌خوا زۆر باشتره. فری
 فری قه‌ل فری، ده‌ست هه‌لبه‌رن، فری فری قول فری، ده‌ست هه‌ل مه‌به‌رن،
 مه‌به‌ستی له‌قوله ره‌شه‌یه‌و نافری، وه‌ئیللا سه‌روبن ده‌بن وه‌ك هاروت
 وماروت، سه‌ره‌وژیر هه‌ل‌ده‌واسترین.. به‌لخ، ته‌ویش حیکایه‌تیکی
 زه‌مانی پیرییه، موسلمانان كه‌گه‌وره بوون گو‌ییان و عه‌قلیان ته‌واو
 ده‌بی، ئیمانیان به‌قووه‌ت ده‌بی، ته‌مجا به‌هه‌موو عه‌جائب و غه‌رائیب
 پروا ته‌كه‌ن! خو‌شناویك مه‌تخی كه‌ری خو‌شناویکی تری ده‌كرد، ده‌یگوت
 به‌خوا كه‌ری تو‌زۆر ده‌نگی خو‌شه، ته‌ویش ته‌شه‌كوری ته‌كرد ده‌یوت:

---

64 (ناوی پیاویکه .

مالت سه د جار ئاوابی، هیچ چاکه م بو تو نیشه، ئهوا ههر له پیاوه تی
 خۆته وه مه تخی که ریم ئه که ی. موسلمانانیش سه د جار ان مائیان ئاوابی،
 ده جال هیچ پیاوه تیشی بو ئه وان نیه، که چی مه دحی که ره که ی ده که ن!!
 فیلیک هه یه له ناو کوردان کۆتر فرینکی پی ده لئین، واده بی کچه کی
 گچکه ده دهنه پیاویکی زه به لاج، لی ماره ده که ن، بۆی ده گو یزنه وه و
 کچه که لی ده ترسی، هاوار هاوار ده کاو بۆی رانا وه ستی ئیشی خۆی
 له گه ل بکا، ئاخری کۆتر فرینکی پی ده کا، شه وی یا روژی گه مه ی
 له گه ل ژنه که ی ده کا، ده لی: وهره کۆتر فرینکی پی بکه م.. بو خۆت
 ده فری.. ده چیته ده ره وه، ئه ویش پی خۆش ده بی.. ده لی: باشه. به
 په تیکی ده ست و قاچی و پی ده به ستیته وه و ئیشی خۆی له گه ل ده کا،
 دیاره ئه وی لاقی به سترئ چی به سه ر دیت! ئیتر لازمه ئینسان ئاگای
 له ده ست و لاقی خۆی بی، وه ئیلا تیده که وی.

به لی ئه گه ر ئه مرۆ بلین: عه قل له نیو موسلمانان فری، راسته ..
 گورج ده ست هه لبره و ئه گه ر بلین: علم و زانین له نیو کوردان فری،
 وایه .. خیرا ده ست هه لینه، هیچ رامه وه سته، نه علم نه عه قل نه
 فکری ته نقید و محاکمه له ناو موسلمانان خصوصاً له ناو کوردان
 ئه وانی که تابعی شیخانن نه مایه، فریبه، رویشتی، لام وایه
 نایه ته وه مه گه ر مندالانی که تازه پیده گه ن فیله کی بکه ن، فاقه و
 داویکی دابنینه وه، به لکو ته یری علم و عه قلی پیوه ده بی و

دہیگر نہ وہ.. ئویش لازمہ باو کہ کانیاں لییان گہرین لہسہر عہقلی
فیتری گہورہ بن، لییان نہ گورن.

خودا بہ مہرحہمہ تی خوئی عہقلیکی چاکمان پی کەرہم کا. ٹامین...

بلاوكراوهكانى پروژەى (تيشك)

ژ	ئاۋى كىتېب	نوسەر
١	بەئىسلامكردنى كورد، ماستەرنامە يان ھەلە نامە ؟	ن: فازل قەرەداغى
٢	نە زانىبى و بېشەرمىي، بە شىك لە چە واشە كارىيە كانى مەريوان ھەلە بجەيى لە كىتېبى (سىكس و شەرع و ژن) دا	ن: عومەر كەمال دەرويش
٣	ئاشتىنامە، ۋە لأمىك بۇ (خویننامە) ى زەردەشتى	ن: ئامینە صدیق
٤	فەتۋاكە ى مەلای خەت، ئەفسانە ى میژوونووسىك	ن: ھەسەن مەحمود ھەمە كەریم
٥	صەلا ھەد دینی ئەییوبى، گەورە تر لە رەخنە گرانی، گفتوگۆ لە گەل پروفیسۆر دكتور موحسین موحەممەد حسین	ئا: ئارام ەلى سەعید
٦	بەرەو بەختیاری ئافرەت (بەرگی یەكەم)	جەمال ھەبیبوللا (بیدار)
٧	ئازادى رادەربېرین لە رۆژئاوا، لە سەلمان روشدییه ۋە بۇ رۆجیە گارودى	ن: د. شەریف ەبدولعەزیم ۋ: ۋەرزیز ھەمەسەلیم
٨	بە جیھانیکردن، دیدىكى ئىسلامى	ن: د. موحسین ەبدولحەمید ۋ: ھەمە كەریم ەبدوللا
٩	كوردستان لە بەردەم فتوحاتى ئىسلامیدا	ن: ھەسەن مەحمود ھەمە كەریم
١٠	بەرەو بەختیاری ئافرەت (بەرگی دووھەم)	ن: جەمال ھەبیبوللا (بیدار)
١١	میژووی دیرینی كوردستان (كىتېبى سێیەم)	ن: فازل قەرەداغى
١٢	سەدە ىك تەمەنى نوورین، مامۆستا ەبدولكەریمى مودەپیس بە پینووسى خۆى بناسە	ئا: ەبدولدا ئیم مەعروف ھەورامانى
١٣	دەولەتى خیلافەت، بوژاندنە ۋە ى كۆمەلگە ۋ گەشەسەندنى شارستانییهت	ن: ئىكرام كەریم

۱۴	لە سەرگوزشتە كانى ژيان، ئە دەبى گالته وگەپ، روداوى ميژوويى، بيرە وەريى	ن: شايخ موخەممەد خال
۱۵	پرۆژەى دەستوورى ھەريىمى كوردستان رامان و سەرنج و پيشنيار	ئا: پرۆژەى تيشك
۱۶	بيست و سى سال سەروەريى	ن: ئە ھمەد حاجى رەشيد دكتور سەباح بەرزنجى پيشەكى بۆ نووسيوە
۱۷	قورئان وە ھى ئاسمانە، نەك رەنگدانە وەى سەردەمى خوى	ن: بەكر ھەمەصديق
۱۸	ئىسلام و سياسەت، ليكۆلئىنە وە يەك لە مەر پەيوەندى نيوان ئىسلام و سياسەت	ن: ئارام قادر
۱۹	سوپاى ئەيىوبيان لە سەروەمى سەلاھەدديندا پيکھاتنى، ريکخستنى، چەكە كانى، ھيىزى دەريايى و شەپو جەنگە گرنگە كانى	ن: پرؤفيسؤر دكتور موحسين موخەممەد حسين و: عوسمان ەلى قادر
۲۰	پوختە يەك دەربارەى پؤژوو	ن: عەبدوپرە ھمان نەجمەدين
۲۱	رؤلى پرشنگدارى زانا موسولمانە كان لە پيشكەوتنە زانستىيە كاندا	ن: د. كاوہ فەرەج سەعدون
۲۲	يەكەمىن دەستوورى نووسراو لە جيھاندا، بەلگە نامە يەكى گرنكى سەردەمى پينغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)	ن: موخەممەد ھەميدوللا و: شوان ھەورامى
۲۳	ئىسلامناسىيى يان ئىسلامنە ناسىيى، وە لامىك بۆ كتيپى (ئىسلامناسى) ەلى ميرفطروس	ن: ئيكرام كەريم
۲۴	بەرەو بەختيارىي ئافرەت (بەرگى سىيەم)	ن: جەمال ھەبىبوللا (بيدار)
۲۵	ئيشكردن نەك تەمەلى	عەبدولعەزىز پارەزانى

۲۶	دوورگه‌ی بیناسازان، چیرۆکیکی په‌روه‌رده‌ییه بۆ گه‌وره و بچووکى ئەم نه‌وه نوێیه	نوسینی: د. عه‌بدولعه‌مید ئەحمه‌د ئەبو سلیمان وه‌رگێرانی: ئامینه صدیق عه‌بدولعه‌زیز
۲۷	زمانی گه‌رده‌لول، خه‌ونی شنه‌با کۆمه‌له‌ دیداریکه‌ له‌سه‌ر شیعیر، فه‌ره‌ه‌نگ، زمان، ته‌سه‌وووف، پۆژه‌ه‌ لاتناسی، ژن، په‌خنه‌ی ئەده‌بی، پووناکبیر و ده‌سه‌لات	فه‌ره‌اد شاکه‌لی
۲۸	هه‌له‌بجه ۱۸۸۹ - ۱۹۳۰، لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی میژوویی سیاسیه	ن: عادل صدیق
۲۹	به‌رگری له‌ قورئان دژی په‌خنه‌گرانی	ن: عه‌بدوپه‌ره‌حمان به‌ده‌وی و: وه‌رزێر حه‌مه‌سه‌لیم
۳۰	فه‌رموده‌ هاوبه‌شه‌کانی بوخاری و موسلیم	ئاماده‌کردن و وه‌رگێرانی: حه‌مه‌که‌ریم عه‌بدوڵلا
۳۱	مه‌لا ئیدریسی به‌دلپسی، رۆلی له‌ په‌کخستنی میرنشینه‌ کوردیه‌کاندا	ن: حه‌سه‌ن مه‌حمود حه‌مه‌که‌ریم
۳۲	شیخ مه‌حمودی حه‌فید (۱۹۲۲ - ۱۹۲۵)	ن: ئومید حه‌مه‌ئه‌مین
۳۳	ئیسلام له‌به‌رده‌م دورپاندا	ن: لیوبو لدقائیس و: عه‌بدول حسین
۳۴	پامیاری له‌ ئیسلامدا	ن: ئەحمه‌د کاکه‌ مه‌حمود
۳۵	وه‌لامی پرسیاره‌کان، په‌واندنه‌وه‌ی کۆمه‌لیک گومان سه‌باره‌ت به‌ راستیه‌کانی ئیسلام	ن: دکتۆر که‌ریم ئەحمه‌د
۳۶	مرۆڤ و په‌یامداری	ن: قانع خورشید
۳۷	سه‌ید قوتب، له‌ هاتنه‌دنیاره‌ تا شه‌هیدبوون	ن: د. سه‌لاح عه‌بدولفه‌تاح ئەلخالیدی و: تارق نه‌جیب ره‌شید
۳۸	عوسمانی کوری عه‌ففان، که‌سایه‌تی و سه‌رده‌مه‌که‌ی	ن: عه‌لی موچه‌مه‌د سه‌للایی و: حه‌مید موچه‌مه‌د عه‌بدوڵلا

۳۹	خوانی پووح، توپژینه وه یه که ده باره ی گه وره یی و پپروزیی نوپژ	ن: مه لا نه حمه دی شه ریه
۴۰	نه لغبیی لاتینی .. زمانی ستاندارد	ناماده کردنی: ره وشت محه مه د
۴۱	بنه ماکانی فیهی ئیسلامی (به رگی یه که م)	نوسینی: د. صباح به رزنجی
۴۲	پوخته یه که ده باره ی راگه یانندن و راگه یانندنی ئیسلامی	ن: نه حمه د ئیبراهیم وه رتی
۴۳	ده روزه یه که بۆ زانسته کانی قورئان	ن: ئیکرام که ریم
۴۴	پیره وه ریه کان ده بنه گرنگ، دیمانه ی ماموستای دیرین نه حمه د سه عید	ئا: نه حمه د حسین نه حمه د
۴۵	گه نجینه کانی دورگه ی بیناسازان	ن: د. عه بدولحه مید نه حمه د نه بوسلیمان و: بوشرا صدیق عه بدولعه زیز
۴۶	فری فری قه ل فری	نوسینی: مه لا موحه ممه دی جه لی کویبی (مه لای گه وره) قانع خورشید پیشه کی بۆ نوسیوه و ریکیخستوه ته وه و په راویزی بۆ داناوه